

**UNIwersYTET
KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO
W WARSZAWIE**

JACEK ZAKRZEWSKI

NUMER ALBUMU 20959

**ETYKA ZAWODOWA PRACOWNIKA OCHRONY-
STAN BADAŃ**

Praca magisterska napisana

Pod kierunkiem

Dr. hab. Artura Andrzejuka, prof. UKSW

WARSZAWA 2011

Spis treści

Wstęp	2
Rozdział I.	
Potrzeba zbudowania etyki zawodowej pracownika ochrony	8
1. Problematyka etyki zawodowej.....	8
2. Miejsce komercyjnej ochrony osób i mienia na tle instytucjonalnego systemu ochrony i bezpieczeństwa państwa	12
3. Poszanowanie praw człowieka jako podstawowe wyzwanie moralne pracowników ochrony.....	17
Rozdział II.	
Zawód pracownika ochrony na tle zawodów zaufania społecznego	22
1. Zawody zaufania publicznego.....	22
2. Różnice pomiędzy ochroną zapewnianą przez państwowe i samorządowe służby a ochroną komercyjną	23
3. Pokrewność zawodów policjanta i pracownika ochrony	29
Rozdział III.	
Zasady etyczne, których zastosowanie jest kluczowe w ochronie osób i mienia	34
1. Zasady ogólne	34
2. Cechy pożądane u pracownika ochrony	38
Rozdział IV.	
Normy moralne i normy prawne w funkcjonowaniu pracowników ochrony	44
1. Pojęcia norm	44
2. Poszanowanie godności człowieka w kontekście użycia środków przymusu bezpośredniego	52
3. Normy moralne w sytuacjach konfliktowych	56
Zakończenie	59
Bibliografia	62

Wstęp

Pod koniec ubiegłego wieku zostały zapoczątkowane pewne zmiany ustrojowe, które okazały się brzemiennie w skutkach. Oprócz skutków pozytywnych obserwujemy również negatywne - między innymi powodujące wzrost zagrożenia bezpieczeństwa państwa i bezpieczeństwa obywateli. Sytuacja ta wpłynęła na istotny wzrost zadań organów publicznych. Szczególnie policja w okresie przemian, borykająca się z wieloma problemami została obarczona dodatkowymi zadaniami. Zaistniała potrzeba poszukiwania nowych rozwiązań prawnych związanych z problematyką bezpieczeństwa publicznego oraz bezpieczeństwa obywateli poza systemem instytucjonalnym. Jako rozwiązanie przyjęto model pewnej prywatyzacji zadań policji. Przekazała ona niejako część swoich dotychczasowych zadań podmiotom niepublicznym.¹

Działania w sferze ochrony bezpieczeństwa publicznego mają bardzo specyficzny charakter. Jest doniosłą i ważną kwestią, by ta swoiście pojęta prywatyzacja działań policyjnych nie przekroczyła pewnych granic poza którymi działania te mogą być realizowane wyłącznie przez określone organy publiczne. Działalność prywatyzacyjna o której mowa dotyczy przede wszystkim ochrony osób i mienia. Konieczne stały się nowe formy współpracy pomiędzy policją i prywatnymi podmiotami gospodarczymi z branży ochrony takie, by wypracować nowoczesny model partnerstwa. Ze strony etycznej pojawiają się jednak pewne wątpliwości zarówno w sensie takiego partnerstwa jak i problemu tzw. „bezpieczeństwa tylko dla bogatych”.²

Można spotkać się z twierdzeniem, że ochrona komercyjna rozwija się na skutek słabości ochrony instytucjonalnej i działają one na zasadzie przeciwstawności. Takie rozumienie tych zagadnień ma swoje korzenie w systemie państwa totalitarnego, które zdejmuje z obywateli troskę o własne bezpieczeństwo, a często ją nawet uniemożliwia. Państwo totalitarne cele te realizuje tylko za pomocą aparatu państwowego i środków represyjnych. W państwie demokratycznym środki te są znacznie ograniczone, a zapewnienie bezpieczeństwa staje się również troską obywateli.³

¹ Por. E. Ura, S. Pieprzny, *Działania władcze organów bezpieczeństwa i porządku publicznego* [w] *Ochrona człowieka w świetle praw RP* pod red. S. Pikulskiego, Mirki 1998,

² Z. T. Nowicki, *Ochrona osób i mienia*, Toruń 1999, s. 81

³ Por., tamże, s. 19.

Dzisiejszej rzeczywistości nie sposób wyobrazić sobie bez ochrony komercyjnej funkcjonującej jako dopełnienie ochrony instytucjonalnej, a żadna z nich nie może spełniać swojej roli bez wzajemnego uzupełniania się.

Celem tej pracy jest wyodrębnienie zasad etyki zawodowej pracownika ochrony oraz stworzenie kodeksu etycznego dla tej grupy zawodowej. Działalność pracowników ochrony jest ściśle limitowana prawem, które pomimo iż jest dość szczegółowe jest również nacechowane relatywizmem. Należy jednak mieć na uwadze, że podczas działalności ochronnej mamy do czynienia z rzeczywistością pełną konfliktów, sprzecznych interesów, napięć i wrogich zamiarów. Sytuacje, które wymagają ochrony godności i wolności człowieka przed innymi ludźmi są bardzo konfliktowe. Szczególnej intuicji etycznej, wycuciu jak i zachowaniu dobrych obyczajów wymaga się od osób podejmujących stosowną interwencję.

Akty prawne, często niespójne, a nawet sprzeczne pozostawiają szeroki margines niedopowiedzeń, a w sferze tak delikatnej jak prawa i godność człowieka zachowania nieetyczne, niemoralne mogą wyrządzić dużą szkodę. Fakty te przemawiają za tym, aby wśród osób zajmujących się zawodowo komercyjną ochroną osób i mienia rozpocząć edukację etyczną. Rozpowszechnienie i przestrzeganie zasad etycznych zestawionych pod kątem funkcjonowania służb ochrony nie tylko spowoduje wzrost jakości świadczonych usług, ale również w znaczący sposób przyczyni się do poprawy bezpieczeństwa obywateli i dóbr powierzonych ochronie.

Włączenie elementów tej dziedziny wiedzy do programów kształcenia przyczyni się do lepszego, bardziej pełnego i dojrzałego postrzegania przez osoby aspirujące do wykonywania tego zawodu służebnej roli pracownika ochrony w społeczeństwie. Wyodrębnienie szczegółowych zasad etyki zawodowej będzie fundamentem pozytywnych zmian w branży ochrony komercyjnej.

Przedstawiciele tego środowiska dostrzegli problem braku odniesień etycznych w zawodzie i podjęli próbę naprawy tego stanu rzeczy. Przedsiębiorcy zrzeszeni w Polskiej Izbie Gospodarczej Firm Fizycznej i Technicznej Ochrony Mienia na V Walnym Zgromadzeniu zatwierdzili Kodeks etyki zawodowej członków organizacji oraz przyjęli Regulamin Komisji Arbitrów. Celem tych działań nie była jednak chęć upowszechnienia stosowania zasad etycznych przez pracowników ochrony lecz egzekwowanie właściwych postaw członków Izby. Tak więc działania te odnosiły się raczej do etyki biznesu i do dziś nie podjęto trudu stworzenia kodeksu etycznego pracownika ochrony.

W sektorze bezpieczeństwa brak jest bezpośredniego przełożenia efektów pracy na wytwory. Zapewnienie bezpieczeństwa jest niemierzalne w prosty sposób. Rodzi to pokusę nadużyć, którą skutecznie ograniczy kodeks etyczny.

Ochrona komercyjna jest stosunkowo nową gałęzią zawodową więc brak jest pozycji szerokiego opracowania tematu jej etyki w piśmiennictwie. Dotychczas ukazały się przede wszystkim podręczniki i poradniki dotyczące zagadnień *stricte* zawodowych. Można powiedzieć, że temat jest zauważalny od momentu wejścia w życie *Ustawy o ochronie osób i mienia*, która określa zakres programów kształcenia dla pracowników ochrony i sytuuje w nich etykę. Wątki etyczne pojawiają się jako skrótowe opracowania przygotowane w dość dowolny sposób. Najszerzej tematykę tę potraktował Stanisław Kozdrowski w skrypcie *Kurs na drugi stopień licencji w zakresie fizycznej ochrony osób i mienia*.⁴ Wiele uwag etycznych w odniesieniu do codziennej praktyki zawarł w swojej książce *Ochrona osób i mienia* Zbigniew Tomasz Nowicki. W pozycji pod podobnym tytułem *Ochrona osób i mienia vademecum*⁵ o etyce traktuje rozdział Wojciecha Woźniaka.⁶ Stronę praktyczną zagadnienia choć w kontrowersyjny sposób ukazuje Ryszard Radziejewski.⁷ Ponadto problematyką ochrony komercyjnej zajmowali się Tadeusz Hanausek,⁸ Marek Stefański,⁹ Maciej Sławiński,¹⁰ Zbigniew Strzygielski,¹¹ Andrzej Kurczewski.¹² Pozycje tych autorów skupiają się przeważnie na zagadnieniach prawnie - zawodowych.

Wobec braku szerszego piśmiennictwa konieczne było odniesienie się do etyki zawodowej służb mundurowych o podobnym profilu. Na uwagę zasługuje fakt, że do 1989 roku fundamentem etyki była filozofia marksistowska, którą propagował Andrzej Gdula.¹³

Po przemianie ustrojowej etykę zawodową policji opierano na filozofii Immanuela Kanta oraz Tadeusza Kotarbińskiego (w opracowaniu Marka Stefańskiego¹⁴ oraz Alicji

⁴ S. Kozdrowski, *Kurs na drugi stopień licencji w zakresie fizycznej ochrony osób i mienia. Etyka zawodowa pracownika ochrony. Wybrane zagadnienia z ekonomii*, Słupsk 2000.

⁵ D. Kowalski (red.), *Ochrona osób i mienia vademecum*, Lublin 1999.

⁶ W. Woźniak, *Etyka zawodowa pracownika ochrony* [w] *Ochrona osób i mienia vademecum* pod red. D. Kowalskiego, Lublin 1999.

⁷ R. Radziejewski, *Ochrona osób*, Warszawa 1997.

⁸ T. Hanausek, *Ustawa o ochronie osób i mienia. Komentarz*, Toruń 1998.

⁹ M. Stefański, *Ochrona – Policja, porównanie, obszary współpracy, nadzór pracownika ochrony, zeszyt 2*, Warszawa 1998.

¹⁰ M. Sławiński, *Ochrona osób i mienia. Wprowadzenie i objaśnienia. Teksty ustawy. Inne akty prawne*, Warszawa 1998.

¹¹ Z. Strzygielski, *ABC pracownika ochrony*, Warszawa 1998.

¹² A. Kurczewski, *Środki przymusu bezpośredniego*, Warszawa 1998.

¹³ A. Gdula, *Zasady etyki i obyczajów funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa i Milicji Obywatelskiej PRL*, Warszawa 1985.

¹⁴ M. Stefański, *Etyka zawodowa policjanta*, Słupsk 1996.

Dominowskiej¹⁵. Pewne nowe wątki wprowadzili Jan Czerniakiewicz oraz Edmund Legowicz.¹⁶ Ciekawe ujęcie tematu znajdziemy również u Andrzeja Misiuka, który pisze o tradycji policji okresu międzywojennego.¹⁷

W odniesieniu do żołnierzy Wojska Polskiego w kontekście przemian ustrojowych, jak i ich kondycji moralnej wypowiedział się Artur Andrzejuk w pracy *Etos i morale wojska III Rzeczypospolitej*¹⁸. Równie interesujący głos i ciekawe spojrzenie na etykę oficerską zaprezentował Jerzy Niepsuj w pracy *Cnota męstwa i jej żołnierskie egzemplifikacje w „Sumie Teologicznej” Św. Tomasza z Akwinu*¹⁹. To jedno z niewielu ujęć etyki wojskowej zdecydowanie odcinające się od założeń etyki marksistowskiej.

Naukowe ujęcie problemów etycznych opartych na solidnym fundamencie etyki klasycznej znajdujemy w pracach Zbigniewa Kępy dotyczących etyki Straży Granicznej. Są to: *Wybrane zagadnienia etyki Straży Granicznej*²⁰ oraz *Komentarz do Zasad Etyki Funkcjonariusza Straży Granicznej*.²¹ Wnioski tego autora okazały się nieocenione podczas tworzenia niniejszej pracy.

Praca składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym omówiona jest rola komercyjnej ochrony osób i mienia w państwie, zakres zagadnień jakie jej powierzono, jak również zagadnienia etyki policji i praw człowieka jako ich fundament.

Drugi rozdział sytuuje zawód pracownika ochrony na tle zawodów zaufania publicznego. Omówione są podobieństwa i różnice pomiędzy ochroną zapewnianą przez służby państwowe a ochroną komercyjną. Szczególne miejsce w rozdziale zajmuje porównanie zadań pracownika ochrony i policjanta.

W trzecim rozdziale przedstawiam zasady etyczne kluczowe w ochronie osób i mienia, jak również cechy pożądane u przedstawicieli tego zawodu.

Ostatni, czwarty rozdział poświęcony jest normom prawnym i moralnym oraz ich wzajemnym relacjom. Szczegółowo omówione są problemy poszanowania godności w kontekście użycia broni i środków przymusu bezpośredniego przez pracowników ochrony.

¹⁵ A. Dominiowska, *Etyka niezależna* [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji*, pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.

¹⁶ E. Legowicz, *Problemy moralne w pracy operacyjnej i dochodzeniowo- śledczej policji* [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji* pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.

¹⁷ A. Misiuk, *Z tradycji Policji Państwowej 1919 – 1939*, [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji* pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.

¹⁸ A. Andrzejuk, *Etos i morale wojska III Rzeczypospolitej*, Materiały pokonferencyjne „Siły zbrojne III Rzeczypospolitej z perspektywy dwudziestolecia, Warszawa 2009.

¹⁹ J. Niepsuj, *Cnota męstwa i jej żołnierskie egzemplifikacje* [w] *Zagadnienia etyki zawodowej* pod red. A. Andrzejuka, Warszawa 1998.

²⁰ Z. Kępa, *Wybrane zagadnienia etyki Straży Granicznej*, Kętrzyn 1999.

²¹ Z. Kępa, *Komentarz do Zasad Etyki Funkcjonariusza Straży Granicznej*, Kętrzyn 2000.(tekst na prawach rękopisu)

Praca ma na celu ukazanie konieczności wyodrębnienia zasad etyki zawodowej w zastosowaniu do zawodu pracownika ochrony oraz stworzenia kodeksu etyki którego upowszechnienie przyczyni zarówno się do poprawy wizerunku środowiska jak i bezpieczeństwa państwa.

ROZDZIAŁ I

POTRZEBA ZBUDOWANIA ETYKI ZAWODOWEJ PRACOWNIKÓW OCHRONY

1. Problematyka etyki zawodowej

Etyka i zainteresowanie sprawami których dotyczy towarzyszy ludziom od zarania dziejów. Tak jak nasi przodkowie, tak i my współcześni stoimy wobec tych samych pytań: jak żyć, jak postępować wobec innych, jak się realizować, by o naszym życiu, aktywności i pracy można było powiedzieć, że są dobre i sprawiedliwe.

Tadeusz Stępień określa etykę jako „dyscyplinę filozoficzną obejmującą zespół zagadnień związanych z określeniem [...] dobra lub zła moralnego.”²² Podobnie Andrzej Szostek widzi rolę etyków: „usiłują [...] oni odsłonić najbardziej podstawowe przeświadczenia na temat dobra i zła, a następnie wiedzę tę uporządkować i pogłębić. Inaczej mówiąc starają się zrozumieć co znaczy dobry i zły [...], usiłują przy tym sięgnąć do uzasadnień możliwie najgłębszych, ostatecznych.”²³

Celem tego rozdziału jest ukazanie nowo powstałej formacji – komercyjnej ochrony osób i mienia oraz pewnych elementów zagadnienia etyki zawodowej. Podstawowe wartości etyczne w tym przypadku to wolność i godność człowieka. Dlatego też ostatnia część tego rozdziału traktuje o prawach człowieka i ich opracowaniu w literaturze etycznej policji.

a) Etyka zawodowa

W czasach nowożytnych zaobserwować można pewien trend podziału pracy. Pojawienie się w związku z tym nowych zawodów i rodzajów zatrudnień legły u podstaw powstania nie istniejących wcześniej etyk zawodowych. W społeczeństwie zauważamy potrzebę oceniania aktywności zawodowej przez przedstawicieli różnych zawodów pod kątem ich społecznej roli, misji i służby w tworzeniu zarówno własnego szczęścia jak i dobra wspólnego. Powstawanie licznych etyk zawodowych jest charakterystyczne dla schyłku XX

²² T. Styczeń, J. Merecki, *ABC etyki*, Lublin 2010, s. 5.

²³ A. Szostek, *Pogadanki z etyki*, Częstochowa 1993, s. 10.

wieku. Niestety można zaobserwować, że podczas tego procesu ignoruje się tradycje myśli etyki klasycznej i dochodzi do pewnego rodzaju pomieszania pojęć i błędnych rozumowań.²⁴

Ulrich Schrade zwraca uwagę na fakt, że rozważania etyczne rzadko prowadzą do jednoznacznych rozstrzygnięć ze względu na wieloznaczność szeregu charakterystycznych dla etyki pojęć takich jak: szczęście, dobro, wartość, norma czy ocena. Znaczącym jest fakt, że zapleczem dla wszystkich rozważań etycznych jest filozofia bowiem w metafizyce człowieka tkwią korzenie wszelkich dociekań etycznych.²⁵ Tak więc filozofia jako nauka powinna leżeć u podstaw etyk zawodowych.

Wiesława Wołoszyn stwierdza, że „problematyka ta dotyczy już nie tylko grup zawodowych, tradycyjnie uchodzących pod względem etycznym za wyróżnione lecz wszelkich grup zawodowych o szerszym znaczeniu społecznym.”²⁶ Z całą pewnością grupa zawodowa pracowników ochrony jest grupą o dużym znaczeniu społecznym i powołując się na to stwierdzenie możemy powiedzieć, że jej także w coraz większym stopniu dotyczą zagadnienia etyczne w codziennej pracy. Wiesława Wołoszyn mówi, że „kwestie kwalifikacji moralnych ludzi wykonujących określony zawód powinny zyskiwać wagę co najmniej równą kwestii kwalifikacji zawodowych,”²⁷ co również można odnieść do pracownika ochrony ze względu na szczególny charakter jego pracy.

b) Niektóre koncepcje etyki zawodowej w odniesieniu do etyki służb mundurowych

Funkcjonariusz, jako przedstawiciel służb mundurowych jest częścią społeczeństwa, w którym żyje. W związku z tym doświadcza pewnych relacji, czyli związków moralnych, gdyż stanowi o tym sam fakt przebywania wśród ludzi. Stąd wynika, że funkcjonariusza obowiązują te wszystkie zasady moralne co społeczeństwo, którego jest częścią. Społeczeństwo nie jest jednak jednorodne i zgodne co do wszystkich zasad etycznych czy wynikających z nich norm prawnych. I tu rodzi się pewna trudność - jak pogodzić istniejące w społeczeństwie rozbieżności i zawrzeć je w spójnej całości etyki zawodowej.

Jan Czerniakiewicz o etyce zawodowej policji mówi: „etyka zawodowa oznacza zgodność postępowania osoby reprezentującej zawód z tą częścią norm moralnych czyli

²⁴ M. Sułek, S. Świniarski, *Etyka jako filozofia dobrego działania zawodowego*, Warszawa 2001, s. 8

²⁵ Por. U. Schrade, *Etyka*, Warszawa 1992, s. 7

²⁶ W. Wołoszyn, *Antropologia a etyka zawodowa nauczyciela* [w] *Zagadnienia etyki zawodowej* pod red. A. Andrzejuka, Warszawa 1998, s. 23.

²⁷ Tamże, s. 23.

powszechnie akceptowanych w danym czasie i środowisku reguł zachowania, które dotyczą wykonywania określonego zawodu.²⁸ Zbigniew Kępa zwraca uwagę, że takie ujęcie etyki zawodowej rodzi obawę relatywizmu etycznego gdyż etyka zawodowa będzie szukała akceptacji społecznej, a nie zawsze moralnie słuszny czyn funkcjonariusza będzie akceptowany w większości społeczeństwa. Wydaje się, że Jan Czerniakiewicz jest zwolennikiem poglądu, że etyka (zawodowa) jest zbiorem zasad powszechnie uznawanych w środowisku (etyka opisowa). Natomiast Zbigniew Kępa stoi na stanowisku, że etyka jest w stanie uzasadnić normy etyczne odwołując się do założeń filozoficznych, a nie tylko do wyniku badań socjologicznych.²⁹

W taki właśnie podobny sposób etykę zawodową określa Mieczysław Gogacz: „etyka zawodowa rozważana jako fakt to zespół usprawnień moralnych człowieka, potrzebnych do wykonania danej pracy.”³⁰ Kształtowanie tych usprawnień zależy od przyjętej koncepcji pracy (Mieczysła Gogacz wskazuje na trzy: marksistowską, strukturalistyczną i chrześcijańską) i wobec tego etyka zawodowa będzie się zmieniać, gdyż jest uzależniona od tych koncepcji. Mieczysław Gogacz postuluje, aby spośród różnych etyk opartych o powyższe koncepcje wybrać taką, aby „ujmowana od strony jej koncepcji jawiła się jako odpowiedzialność za wyniki pracy, podjętej w warunkach dobrego przygotowania czyli posiadania zarówno sprawności moralnych jak i intelektualnych, a więc w warunkach proporcjonalnej doskonałości człowieka.”³¹ Zbigniew Kępa powołując się na powyższą definicję każe nam zwracać baczną uwagę na podstawowe założenia etyki, na których budowana jest etyka zawodowa.

Najczęściej spotykaną w literaturze fachowej służb mundurowych jest etyka niezależna Tadeusza Kotarbińskiego. Przystosowując ją do zawodu policjanta Alicja Dominiowska³² przedstawia *ideał spolegliwego opiekuna*, którego policjant powinien być uosobieniem. Spolegliwy to taki, na którym można polegać. „Opiekun jest wtedy spolegliwy, kiedy można słusznie zaufać jego opiece, że nie zawiedzie, że zrobi wszystko co do niego należy, że dotrzyma placu w niebezpieczeństwie.”³³ Kolejne cechy tej doktryny to reguła umiarkowanego karania oraz niezależność, jako podstawa między innymi do zachowania

²⁸ J. Czerniakiewicz, *Problemy moralne współczesnych doktryn prawnych a działalność policji III Rzeczypospolitej* [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji* pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997, s. 85.

²⁹ Por. Z. Kępa, *Wybrane zagadnienia etyki Straży Granicznej*, Kętrzyn 1999, s. 18-19.

³⁰ M. Gogacz, *Ku etyce chronienia osób. Wokół podstaw etyki*, Warszawa 1991, s. 128.

³¹ Tamże, s. 130.

³² A. Dominiowska, *Etyka niezależna* [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji* pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997, s. 36.

³³ T. Kotarbiński, *Medytacje o życiu godziwym*, Warszawa 1967, s. 68.

apolityczności policji. Odrzuca religijne uzasadnienie norm moralnych na rzecz głębi duchowej człowieka, jego serca i sumienia.

Z kolei Ija Lazari – Pawłowska zawęża przedmiotowe zagadnienie do norm zapisanych: „Etyką zawodową będę tu nazywać spisane normy odpowiadające na pytanie: jak ze względów moralnych przedstawiciele danego zawodu powinni a jak nie powinni postępować. Etyka zawodowa występuje w postaci norm zinstytucjonalizowanych (kodeksy, przysięgi, ślubowania) oraz norm formułowanych jako indywidualne propozycje luźne lub stanowiące zbiór postulatów.”³⁴ Dalej autorka pisze o wyodrębnieniu z etyki zawodowej przekonań moralnych i charakterystycznego dla danej grupy sposobu postępowania.

Z takim postrzeganiem etyki zawodowej polemizuje Zbigniew Kępa stwierdzając, że „nie wszystkie normy muszą być spisane. Mogą się zawierać np. w przyjętym sposobie rozwiązywania ściśle określonych problemów, w sposobie podchodzenia do podobnych spraw itd.”³⁵ Etyka zawodowa nie jest ścisłą instrukcją z gotową receptą na każdą sytuację, gdyż nie wszystko da się przewidzieć. To zaś co Ija Lazari – Pawłowska nazwała przekonaniem moralnym i postępowaniem dla Zbigniewa Kępy jest zawarte w etosie zawodu czyli moralnością faktycznego zachowania się danej grupy zawodowej w swoim środowisku.³⁶

c) Etyka chronienia osób

Cytowany już Zbigniew Kępa dokonuje skrótovej analizy istniejących nurtów etycznych pod kątem ich przydatności jako podstaw do sformułowania etyki zawodowej funkcjonariuszy Straży Granicznej. Jako wyróżnik i cechy charakterystyczne tej formacji przedstawił: nakierowanie na dobro człowieka (również jako ochronę wolności, godności dóbr osobistych i mienia) oraz zespołowe wykonanie czynności oraz pracę pośród ludzi.³⁷ Cechy te w znacznej mierze odpowiadają specyfice pracy w branży ochroniarskiej więc myślę, że nie będzie nadużyciem jeżeli wnioski Zbigniewa Kępy dotyczące Straży Granicznej rozszerzymy również na inne służby mundurowe w tym na sektor komercyjnej ochrony mienia.

Spośród analizowanych kierunków tj. etyki eudajmonistycznej, deontonomicznej, personalistycznej oraz etyki chronienia osób właśnie ta ostatnia wydaje się być najbardziej

³⁴ I. Lazari – Pawłowska, *Etyka. Pisma wybrane* pod red. P. J. Smoczyńskiego, Wrocław 1992, s. 84.

³⁵ Z. Kępa, *Wybrane zagadnienia etyki Straży Granicznej*, Kętrzyn 1999, s. 20.

³⁶ Tamże, s. 20.

³⁷ Por. tamże, s. 24 – 31.

odpowiednią jako fundament etyki zawodowej formacji mundurowych. Oto główne założenia: etyka według tej koncepcji jest teorią wyboru takich działań, którymi chroni się osoby. Pierwszą i główną zasadą wyboru jest mądrość. To ona skłania wolę do wyboru takich działań, które powodują trwanie relacji miłości, wiary i nadziei. Chronienie osób to tworzenie tych relacji. Drugą zasadą postępowania jest kontemplacja. Jej zadanie to łączenie prawdy z dobrem i dostarczanie informacji, że między osobami nawiązane są relacje miłości, wiary i nadziei. Trzecia zasada postępowania to sumienie. Pobudza nas ono do posługiwania się zarówno kontemplacją jak i mądrością. Te trzy zasady są fundamentem etyki chronienia osób.

Zawody związane z zapewnieniem bezpieczeństwa, a do takich należy grupa pracowników ochrony, to zajęcie bardzo specyficzne. Przedstawiciele tych zawodów często muszą dokonywać wyborów moralnych, gdyż zdarzają się sytuacje nie do końca uregulowane przepisami prawa. Sprawa nie wydaje się trudna, gdy mamy do czynienia z wartością negatywną po jednej stronie, a z wartością pozytywną po drugiej lecz równie często napotyka się sytuacje niejednoznaczne. W podjęciu dobrej decyzji pomoc powinien kodeks etyczny wyrastający z etyki zawodowej.

2. Miejsce komercyjnej ochrony osób i mienia na tle instytucjonalnego systemu ochrony i bezpieczeństwa państwa (uwarunkowania prawne)

W rozumieniu ustawowym ochroną są działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa życia, zdrowia, nietykalności osobistej oraz zapobieganie przestępstwom i wykroczeniom przeciwko mieniu, a także przeciwdziałające powstawaniu szkód wynikających z tych zdarzeń oraz niedopuszczające do wstępu osób nieuprawnionych na teren chroniony.³⁸

Zasadniczo cele te realizują liczne instytucje państwowe – Policja, Straż Graniczna, Żandarmeria Wojskowa i Wojsko Polskie, Służba Więzienna, Straż Graniczna i Miejska. Mówimy tu o ochronie instytucjonalnej działającej na podstawie specjalnych ustaw między innymi *Ustawie o Policji*³⁹, *Ustawie o Straży Granicznej*⁴⁰, *Ustawie o dyscyplinie*

³⁸ Por. *Ustawa o ochronie osób i mienia z dnia 22 sierpnia 1997 roku (Dz. U. nr 114 poz. 740)*.

³⁹ *Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 roku (Dz. U. nr 30 poz. 179 z późn. zm.)*

⁴⁰ *Ustawa o Straży Granicznej z dnia 12 października 1990 roku (Dz. U. nr 78, poz. 462 z późn. zm.)*

wojskowej⁴¹, *Ustawie o Służbie Więziennej*⁴², *Ustawie o Strażach Gminnych - Miejskich*⁴³. W 1997 roku państwo polskie wykazało się pewnym nowatorstwem powierzając część tych zadań sektorowi prywatnemu. W tym przypadku mówimy o ochronie komercyjnej, która regulowana jest *Ustawą o ochronie osób i mienia*⁴⁴ i *Ustawą o bezpieczeństwie imprez masowych*⁴⁵. Tym samym sektor ten jest składowym elementem systemu bezpieczeństwa państwa.

a) Komercyjny system ochrony osób i mienia

System ten tworzą przedsiębiorcy wykonujący swoje zadania na podstawie cywilnoprawnych umów ze swoimi klientami. Z punktu widzenia prawnego-organizacyjnego jest on zróżnicowany i w jego skład wchodzi:

- 1) Przedsiębiorstwa prowadzące działalność gospodarczą na podstawie stosownej koncesji MSWiA (dotyczącej ochrony fizycznej i zabezpieczenia technicznego)
- 2) Specjalistyczne Uzbrojone Formacje Ochronne w koncesjonowanych przedsiębiorstwach ochrony fizycznej osób i mienia, które są tworzone w trybie odrębnym od koncesjonowania
- 3) Wewnętrzne Służby Ochrony powołane przez przedsiębiorców, którzy uzyskali odpowiednią koncesję uprawniającą do wykonywania zadań o charakterze ochronnym (głównie na użytek swojej firmy)
- 4) Służby porządkowe organizatorów imprez masowych (które działają bez koncesji, ale mogą wykorzystywać pracowników agencji ochrony)
- 5) Przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą w zakresie usług zabezpieczenia technicznego bez koncesji w obiektach nie objętych obowiązkową ochroną.

Widzimy więc, że w skład powyższego systemu wchodzi szereg podmiotów gospodarczych, które wykonują różnego rodzaju usługi.

Podstawą prawną wykonywania usług, jak i zawodu pracownika ochrony jest wspomniana wcześniej *Ustawa o ochronie osób i mienia*. Normuje ona następujące zagadnienia: obszary, obiekty i urządzenia podlegające obowiązkowej ochronie, Wewnętrzne

⁴¹ *Ustawa o dyscyplinie wojskowej oraz odpowiedzialności żołnierzy za przewinienia dyscyplinarne i za naruszenie honoru i godności żołnierskiej z dnia 21 maja 1963 roku (Dz. U. z 1992 roku nr 5 poz. 17)*

⁴² *Ustawa o Służbie Więziennej z 26 kwietnia 1996 roku (Dz. U. nr 61, poz. 283.)*

⁴³ *Ustawa o Strażach Gminnych – Miejskich z 29 sierpnia 1997 (Dz. U. nr 123, poz. 779)*

⁴⁴ *Ustawa o ochronie osób i mienia z 22 lipca 1997 (Dz. U. nr 114, poz. 740)*

⁴⁵ *Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych z 22 sierpnia 1997 roku (Dz. U. nr 106, poz. 680)*

Służby Ochrony, zasady prowadzenia działalności gospodarczej w zakresie usług ochrony, wymagania kwalifikacyjne pracowników ochrony, środki ochrony fizycznej osób i mienia, nadzór nad Specjalistycznymi Uzbrojonymi Formacjami Ochronnymi oraz kontrolę stanu ochrony obiektów przez nie chronionych jak również przepisy karne. Ustawa nie narusza przepisów dotyczących ochrony obszarów, obiektów i urządzeń podległych MON, MSWiA, MS, MSZ, a określa kiedy i w jaki sposób kierownicy jednostek organizacyjnych podległych tym resortom korzystać będą z usług sektora prywatnego. Warto zwrócić uwagę na fakt, że z ustawy powyższej zostały wyłączone usługi detektywistyczne. Praca powyższa nawiązywać będzie do zagadnień etycznych w sferze komercyjnej ochrony, warto więc zaakcentować, iż usługi detektywistyczne ze względu na charakterystykę podejmowanych zagadnień wymagają w takim samym stopniu regulacji etycznych i należy mieć nadzieję, że kroki w tym kierunku również zostaną podjęte.

Do czasu wejścia w życie *Ustawy o ochronie osób i mienia* świadczenie takich usług odbywało się na podstawie *Ustawy o działalności gospodarczej*, która nakładała obowiązek uzyskania koncesji. Nowość polega na tym, że do tej pory pracownicy ochrony realizujący czynności ochronne nie posiadali szczególnych kompetencji i korzystali z tzw. uprawnień obywatelskich. Zbigniew Tomasz Nowicki zwraca uwagę, że z natury rzeczy stosunki gospodarcze w tym zakresie powinny być kształtowane na gruncie cywilno – prawnym, a jak stanowi Konstytucja RP w artykule 22 „ograniczenie wolności działalności gospodarczej jest dopuszczalne tylko w drodze ustawy i tylko ze względu na ważny interes publiczny”.⁴⁶ Interes ów wyraża się przede wszystkim w skutkach czynności związanych z komercyjną ochroną osób i mienia. Z reguły dotyczą one wolności i praw człowieka i obywatela. Ich ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.⁴⁷ W tej sytuacji stanu prawnego w *Ustawie o ochronie osób i mienia* należało zapewnić niezbędną ingerencję organów administracji państwa, ale w sposób który nie narusza zasady wolności gospodarczej.⁴⁸

Formy działań ochronnych to:

- 1) bezpośrednia ochrona fizyczna stała lub doraźna
- 2) stały dozór sygnałów przesyłanych, gromadzonych i przetwarzanych w elektronicznych urządzeniach i systemach alarmowych – tzw. monitoring
- 3) konwojowanie wartości pieniężnych oraz innych przedmiotów wartościowych lub niebezpiecznych

⁴⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. nr 78 poz. 483.)

⁴⁷ Z. T. Nowicki, *Ochrona osób i mienia*, Toruń 1999, s. 22.

⁴⁸ Tamże, s. 22.

- 4) zabezpieczenie techniczne: montaż urządzeń i systemów alarmowych oraz urządzeń zabezpieczenia mechanicznego
- 5) doradztwo w zakresie bezpieczeństwa.

Obszary, obiekty i urządzenia chronione dzielimy na:

- 1) podlegające obowiązkowej ochronie – to takie, które są szczególnie ważne ze względu na obronność państwa (zakłady zbrojeniowe, jednostki wojskowe), ze względu na ważne interesy gospodarcze państwa (zakłady wydobywcze, zakłady o znaczeniu strategicznym, porty lotnicze i morskie, banki, mennice), ze względu na bezpieczeństwo publiczne (obiekty użyteczności publicznej, ujęcia wody, elektrownie, urzędy państwowe) oraz ze względu na ważne interesy państwa (obiekty telekomunikacyjne, radiowe i telewizyjne, pocztowe, muzea, dobra kultury narodowej oraz archiwa państwowe). Są one chronione przez pracowników ochrony posiadających licencję pracownika ochrony lub licencję pracownika technicznego.
- 2) nie podlegające obowiązkowej ochronie – są to takie obszary, urządzenia i obiekty, które nie pełnią tak ważnych funkcji, ale są np. użyteczne dla społeczeństwa – sklepy wielko powierzchniowe, zakłady produkcyjne, usługowe i handlowe, platformy logistyczne, biurowce itp. Do tej grupy należy mienie prywatne o znacznej wartości oraz każde narażone na działania przestępcze. Ochroną można objąć praktycznie każdą rzecz pod warunkiem, że jest ktoś, kto zechce sfinansować taką usługę. Wyłączeniem jest oczywiście sytuacja konfliktu z prawem np. ochrona przedmiotów pochodzących z przestępstwa. Obiekty te są chronione przez pracowników nie posiadających licencji.

b) Szczególne uwarunkowania w pracy służb ochrony

Uprawnienia pracowników ochrony w granicach chronionych obszarów i obiektów oraz podczas wykonywania zadań zarysowane w prawodawstwie przedstawiają się następująco:

- 1) ustalenie uprawnień do przebywania w chronionym obiekcie lub obszarze
- 2) wezwanie osób nieuprawnionych do ich opuszczenia
- 3) wezwanie do opuszczenia osób zakłócających porządek
- 4) ujęcie, czyli zatrzymanie osób, które swym zachowaniem stwarzają w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia i zdrowia ludzkiego albo dla chronionego mienia w celu przekazania tych osób policji

- 5) zastosowanie środków przymusu bezpośredniego w razie zagrożenia dóbr podlegających ochronie lub w celu odparcia ataku na pracownika ochrony (siła fizyczna, kajdanki, pałki wielofunkcyjne, psy obronne, paralizatory elektryczne, miotacze gazu)
- 6) „możliwość użycia broni palnej w następujących przypadkach:
 - w celu odparcia bezpośredniego i bezprawnego zamachu na życie lub zdrowie pracownika ochrony lub innej osoby
 - przeciwko osobie, która nie zastosowała się do wezwania natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego narzędzia, którego użycie zagrozić może życiu lub zdrowiu pracownika ochrony lub innej osoby
 - przeciwko osobie, która usiłuje bezprawnie, przemocą odebrać broń palną pracownikowi ochrony
 - w celu odparcia gwałtownego, bezpośredniego i bezprawnego zamachu na ochraniane osoby, wartości pieniężne oraz inne przedmioty wartościowe lub niebezpieczne”⁴⁹

Ustawodawca przewidział również zespół uprawnień dla pracownika ochrony poza granicami chronionych obszarów i obiektów. Są one węższe lecz pozwalają na skuteczne działania ochronne. Są to:

- 1) prawo do ujęcia osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia, zdrowia lub chronionego mienia w celu przekazania tych osób policji
- 2) prawo do użycia środków przymusu bezpośredniego (za wyjątkiem psa obronnego) oraz użycia broni podczas konwojowania wartości pieniężnych, przedmiotów wartościowych lub niebezpiecznych w razie bezprawnego, gwałtownego zamachu na konwojowane wartości lub osoby je ochraniające.⁵⁰

Ochrona prawno - karna licencjonowanego pracownika ochrony na obiektach obowiązkowej ochrony jest taka sama jaka jest przewidziana w Kodeksie Karnym dla funkcjonariuszy publicznych.⁵¹ Pozostali nielicencjonowani pracownicy ochrony podlegają takiej samej ochronie prawno – karnej jak wszyscy obywatele.

Z powyższego wynika, że zarówno uprawnienia, jak i ochrona prawna licencjonowanych pracowników ochrony są zbliżone do funkcjonariuszy służb państwowych. Istnieją jednak pewne zasadnicze ograniczenia zwłaszcza dla pracowników ochrony nie

⁴⁹ Ustawa o ochronie osób i mienia z dnia 22 sierpnia 1997 roku (Dz. U. nr 114, poz. 740), art. 36 ust.1,p.5.

⁵⁰ Tamże, s. 6

⁵¹ Kodeks Karny, art.229 §1, art. 223 §1, art.224 §2,3, art.226 § 1

posiadających licencji. Ograniczenie czasem i miejscem wykorzystania środków fizycznej ochrony osób i mienia oznacza, że wykorzystanie tych środków jest uprawnione w czasie wykonywania zadań ochronnych. Jeżeli chodzi o miejsce wykładnia jest bardziej złożona, ale przyjąć należy, że wykorzystanie środków, o których mowa jest ograniczone w miarę możliwości dokładnie określonymi granicami obiektów i obszarów powierzonych ochronie. Zbigniew Tomasz Nowicki akcentuje: „pracowników ochrony trzeba uświadamiać, że są zwykłymi obywatelami [poza granicami chronionych obiektów] mimo umundurowania oraz wyposażenia w broń palną.”⁵² Tyle prawodawstwo i piśmiennictwo branżowe. Wydaje się uzasadnionym wniosek, że nie pozostawiono tu miejsca na głębsze rozważania. Rodzi się pytanie czy z punktu widzenia etyki jest moralnie uzasadniona postawa pracownika ochrony, który nie zdecydował się na użycie środków, w które jest wyposażony i wyszkolony do ich sprawnego użycia pomimo zaobserwowania sytuacji zagrożenia np. zdrowia czy życia. Powrócimy do tych zagadnień w dalszych rozdziałach, gdyż literatura branżowa dotycząca ochrony osób i mienia w wielu przypadkach ukazuje takie właśnie podejście – przede wszystkim skuteczność i absolutne unikanie dylematów, w tym również etycznych.

3. Poszanowanie praw człowieka jako podstawowe wyzwanie moralne pracownika ochrony

Pomimo braku w branżowej literaturze dotyczącej ochrony pozycji traktujących o etyce tego zawodu znajdują się jednak pewne odniesienia do tej tematyki. Sytuacja taka ma miejsce w przypadku omawiania praw człowieka w działaniach pracownika ochrony. S. Kozdrowski twierdzi, że „znajomość praw i wolności obywatelskich jest w działalności pracownika ochrony niezbędna. Przemawia za tym argument służebnej roli, jaką on spełnia wobec społeczeństwa.”⁵³ Znajomość tej problematyki jest potrzebna, aby uniknąć przypadków naruszenia wolności swobód obywatelskich. Tenże autor dalej mówi, że „pozwoli to na lepsze umocowanie reguł etycznych. Złamanie tychże praw to bowiem nie tylko czyn karygodny (bezprawie) ale także czyn haniebny pod względem etycznym.”⁵⁴

Również w piśmiennictwie dotyczącym etyki zawodowej policji kwestia znajomości praw człowieka jest zaakcentowana przez Marka Stefańskiego⁵⁵ oraz Zdzisława Galickiego.⁵⁶

⁵² Z. T. Nowicki, *Ochrona osób i mienia*, Toruń 1999, s. 136.

⁵³ S. Kozdrowski, *Kurs na drugi stopień licencji zakresie fizycznej ochrony osób i mienia, Etyka zawodowa pracownika ochrony, wybrane zagadnienia z ekonomii*, Słupsk 2000, s. 7.

⁵⁴ Tamże, s. 7.

⁵⁵ M. Stefański, *Etyka zawodowa policjanta*, Słupsk 1996, s. 6.

a) Źródła praw i wolności człowieka

Źródła praw i wolności człowieka dzielimy na ideowe i normatywne. Ideowe określamy jako zbiór pewnych idei, koncepcji czy programów określających pewien sposób dochodzenia praw i wolności obywatelskich czy np. roszczeń podstawowych takich jak np. socjalne. Ochrona wolności oraz poziom zaspokajania roszczeń obywateli są zróżnicowane. Zależą zarówno od możliwości ekonomicznych kraju jak i od jego ustroju politycznego, kultury politycznej oraz poziomu cywilizacyjnego.⁵⁷

W kontekście ideowych praw człowieka warto jest przytoczenie opinii Piotra Jaroszyńskiego. Akcentuje on, że w dwojakiej naturze ludzkiego prawa, oprócz tego stanowionego ważniejszą – podstawową rolę odgrywa prawo naturalne. „Moralność opiera się na prawie naturalnym a nie stanowionym. Ma ona swoje trwałe pokłady w naturze człowieka i płynących z niej naturalnych inklinacji.”⁵⁸

Normatywne źródła praw i wolności wyrastają ze źródeł ideowych. Jest to cały porządek prawny obowiązujący w państwie. Zaliczamy do niego akty prawa:

- wewnętrznego: Konstytucja, ustawy, dekrety, rozporządzenia itp.
- międzynarodowego czyli akty przyjęte przez organizacje ponadpaństwowe (ONZ, Rada Europy), które w swych treściach traktują o prawach, wolnościach i swobodach obywatelskich.

Zgodnie z zasadą suwerenności państwa stosują swój system prawny. Akty prawa międzynarodowego obowiązują o tyle o ile są zgodne z porządkiem prawnym danego państwa i mają służyć jako pewien rodzaj wytycznej postępowania. Wyrażają one praktyczną wolę i stanowisko poszczególnych członków społeczności międzynarodowej.⁵⁹

a) Prawa człowieka

Do podstawowych praw człowieka wynikających zarówno z aktów międzynarodowych jak i krajowych oraz z prawa naturalnego należą: prawo do życia, zakaz tortur, nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do uczciwego procesu, prawo do prywatności, prawo do własności, prawo do

⁵⁶ Z. Galicki, *Prawnomiędzynarodowe aspekty etyki policji*[w] *Wybrane zagadnienia etyki policji* pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.

⁵⁷ Por. S. Kozdrowski, *Kurs na drugi stopień licencji zakresie fizycznej ochrony osób i mienia, Etyka zawodowa pracownika ochrony, wybrane zagadnienia z ekonomii*, Słupsk 2000, s. 8.

⁵⁸ P. Jaroszyński, *Etyka dramat życia moralnego*, Warszawa 1996, s. 111.

⁵⁹ Por. J. Symonides, *Międzynarodowa ochrona praw człowieka*, Warszawa 1997, s. 7.

swobodnego poruszania się, prawo do uznawania podmiotowości prawnej, wolność sumienia i wyznania, wolność słowa, prawo do wolności zgromadzenia i stowarzyszania się, prawo wyborcze, prawo do równego dostępu do służby publicznej, prawo do pracy, prawo do ochrony zdrowia, prawo do nauki.

Pamiętać należy, że nawet najlepiej opracowana norma prawna ma nikłe szanse na skuteczność jeśli nie będzie jej wspierała norma etyczno-moralna.

b) Aspekty etyczne w dokumentach międzynarodowych dotyczących etyki policji

Większość zagadnień etycznych omawianych w literaturze fachowej dotyczącej tych zagadnień w odniesieniu do pracy policjanta opiera się w dużej części na dokumentach międzynarodowych. Szczególną rolę w rozważaniach nad etyką zawodową policjantów odgrywają następujące dokumenty: *Deklaracja o Policji* Rezolucja 690 Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy z 1979 roku, *Kodeks Postępowania Funkcjonariuszy Porządku Prawnego* Rezolucja 34/169 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 1979 roku, *Podstawowe zasady użycia siły oraz broni palnej przez funkcjonariuszy porządku prawnego* Rezolucja VII ONZ w sprawie *Zapobiegania Przestępczości i Postępowania z Przestępcami* z 1991 roku.⁶⁰

W Rezolucji przyjmującej *Kodeks Postępowania Funkcjonariuszy Porządku Prawnego* Zgromadzenie Ogólne ONZ stwierdziło, że jest świadome wagi i zadań wykonywanych sumiennie przez tychże funkcjonariuszy jednakże jest również świadome możliwości nadużycia posiadanej przez nich władzy. Jeszcze wyraźniej ten temat podejmuje *Deklaracja o Policji*. Jej punktem wyjścia jest uznanie faktu ogólnego dążenia do istnienia pokojowego społeczeństwa, korzystającego z pożytków porządku i bezpieczeństwa publicznego. Zdaniem twórców Deklaracji do istnienia takiej sytuacji potrzebna jest we wszystkich krajach policja.⁶¹

Zagadnienie etyki zawodowej policji w odniesieniu do ochrony głównych praw i wolności człowieka łączy się na trzech płaszczyznach. Na nich przejawiają się wzajemne powiązania między konkretną działalnością policji, a ochroną praw człowieka.

- 1) Przyjęto założenie, iż organy policyjne powinny występować w roli bezpośredniego strażnika praw i wolności ludzkich i powinny chronić je przed wszelkimi zagrożeniami.

⁶⁰ *Prawa człowieka a Policja. Wybór dokumentów Rady Europy*, Legionowo 1992.

⁶¹ Z. Galicki, *Prawnomiędzynarodowe aspekty etyki Policji [w] Wybrane zagadnienia etyki Policji* pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997, s. 82

- 2) Na organy te nałożono obowiązek przestrzegania przez ich funkcjonariuszy podczas konkretnych działań, praw, zagwarantowanych wszystkim ludziom.
- 3) Funkcjonariusze organów policyjnych mogą występować również w roli beneficjentów ochrony praw człowieka. Ze względu na wyjątkowość zadań policji, aby była ona rzeczywistym strażnikiem praw i wolności człowieka i aby w swym działaniu przestrzegała tych praw musi mieć zagwarantowane poczucie ochrony własnych uprawnień. Rezolucja 690 Rady Europy mówi, że funkcjonariusze powinni otrzymywać „czynne, moralne i fizyczne wsparcie społeczności, której służą”⁶² i „powinni mieć status i prawa porównywalne ze statusami i prawami urzędników administracji państwowej.”⁶³

Powszechnie został przyjęty następujący Kodeks Etyki Policjanta:

1. Policjant jest sługą prawa.
2. Policjant jest uczciwy w myśleniu i działaniu.
3. Policjant jest bezstronny i sprawiedliwy.
4. Policjant jest nieprzekupny.
5. Policjant szanuje i chroni godność obywatela.
6. Policjant nie używa więcej siły niż jest to niezbędne.
7. Policjant nieustannie pogłębia swoją wiedzę.
8. Policjant jest posłuszny legalnym władzom i regulaminom.
9. Policjant zachowuje wszelkie tajemnice.
10. Policjant jest przykładnym obywatelem.”⁶⁴

Powstanie wielu zawodów w ostatnich latach spowodowało zainteresowanie etyką zawodową. Niektóre z nich ze względu na charakter pracy szczególnie wymagają uregulowań etycznych. Należy do nich bez wątpienia branża ochrony komercyjnej.

Te kilka przykładów rozumienia etyki zawodowej przytoczone w tym rozdziale w większości z literatury pochodnej branży ochrony ukazują pewne zróżnicowanie. Ma ono swoje źródła w różnym punkcie wyjścia gdyż etyka zawodowa jest etyką szczegółową wynikającą z pewnych podstaw ogólnych. Na tę pułapkę wynikającą z błędnych założeń u podstaw etyki zwraca uwagę Mieczysław Gogacz proponując oprócz kodeksu etyki zawodowej na podstawach etyki chronienia osób. Przemawiają za tym doświadczenia

⁶² Rezolucja Rady Europy 690 p. 5

⁶³ Rezolucja Rady Europy 690 p. 6

⁶⁴ M. Stefański, *Etyka zawodowa policjanta*, Słupsk, 1996, s. 18.

minionej dekady, gdzie oparcie etyki na zasadach materializmu doprowadziła do zapaści moralnej w środowiskach służb mundurowych. Również współcześnie napotykamy na groźne tendencje liberalizmu i relatywizmu w etyce prowadzące do zgubnych skutków. W sytuacji tej etyka chronienia osób wydaje się być dobrym fundamentem do zbudowania etyki zawodowej pracownika ochrony.

W obecnym systemie prawnym naszego kraju pewien element bezpieczeństwa został powierzony prywatnym przedsiębiorcom ochrony osób i mienia. Jego przedstawiciele tak jak funkcjonariusze służb mundurowych pełnią służebną rolę w społeczeństwie. Ich głównym zadaniem jest ochrona podstawowych wolności człowieka. Niestety głównie przed innymi ludźmi i skutkami ich działań. Dlatego też koniecznym okazało się wyposażenie ich w szereg uprawnień władczych podobnych funkcjonariuszom policji, ŻW, SG itp.

W rozdziale tym przedstawiłem zakres działań podejmowanych przez sektor ochrony komercyjnej oraz sposoby i środki, w które są wyposażani pracownicy ochrony do realizacji tych zadań.

Prawidłowość podejmowanych działań zależy w dużym stopniu od postawy moralnej, jaką prezentować będą pracownicy ochrony. Wagę tych zagadnień doceniają autorzy publikacji o etyce formacji pokrewnych, przede wszystkim policji, gdzie tematy te znajdują odzwierciedlenie w programach nauczania.⁶⁵ Występuje tam niekiedy pomieszanie pojęć i odejście od nurtu etyki klasycznej, a szeroko obserwowane jest odniesienie do międzynarodowych aktów prawnych dotyczących wolności i praw człowieka, które są traktowane jako najważniejszy punkt odniesienia. Warto więc czynić starania o wyodrębnienie zasad etyki zawodowej pracowników ochrony i oparcie ich na zdrowych fundamentach.

⁶⁵ Podobna sytuacja ma miejsce w Staży Granicznej. Por. Z. Kępa, *Wybrane zagadnienia etyki Straży Granicznej*, Ketrzyn 1999, s. 17.

ROZDZIAŁ II

ZAWÓD PRACOWNIKA OCHRONY NA TLE ZAWODÓW ZAUFANIA SPOŁECZNEGO

W Polsce istnieje pewien ustalony porządek prawny. Na jego straży stoją powołane przez państwo instytucje, sądy, prokuratury, policja i wiele innych. Państwo polskie wykazało się pewnym nowatorstwem przekazując część tych obowiązków sektorowi prywatnemu. Są to usługi polegające na zapewnieniu bezpieczeństwa świadczone przez prywatne firmy również instytucjom państwowym (jednostki wojskowe, sądy, porty lotnicze itp.). Rozdział ten jest poświęcony wzajemnym relacjom tych podmiotów do formacji państwowych na tle zawodów zaufania społecznego.

1. Zawody zaufania społecznego

Pojęcie zawodu zaufania społecznego jest powszechnie kojarzone przez większość społeczeństwa. Według społecznej definicji zawodu zaufania społecznego to takie, których przedstawiciele powinni odznaczać się nienaganną postawą moralną oraz etyczną. Dodatkowo powinni również przestrzegać obowiązującego prawa jak i kodeksów etyki zawodowej. Powinno to prowadzić do świadczenia przez osoby wykonujące taki zawód usług wysokiej jakości. Przedstawiciele tych zawodów obowiązują tajemnicą zawodową stąd oczywistym jest, iż między nim a klientem powinna istnieć szczególna więź oparta na zaufaniu.⁶⁶

Zadania postawione przed osobami wykonującymi zawód zaufania społecznego powinny mieć ważne znaczenie dla społeczeństwa, w trosce o jego interes i dobro publiczne. Częstym oczekiwaniem wobec tych osób są wysokie kwalifikacje zawodowe nie poprzestające tylko na dyplomie czy świadectwie ukończonej szkoły, ale oparte na systematycznym i weryfikowalnym pogłębianiu i aktualizowaniu swojej wiedzy. Zawód pracownika ochrony spełnia w mniejszym lub większym stopniu te wymagania.

⁶⁶ *Zawody zaufania publicznego w świadomości Polaków*, Raport przygotowany dla Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa przez RESEARCH INTERNATIONAL PENTOR, Bydgoszcz 2008, s. 1-2.

W badaniach jako przedstawiciele zawodów kojarzących się z zawodami zaufania publicznego najczęściej wskazywani są: lekarze (50%), policjanci (33 %), sędziowie (24 %) oraz nauczyciele (22%).⁶⁷ W Polsce status zawodu zaufania publicznego na mocy ustawy przyznano kilkunastu zawodom, które dzięki temu uzyskały możliwość tworzenia samorządów zawodowych,⁶⁸ co ciekawe nie ma wśród nich policjantów i nauczycieli. Do tej grupy należą: notariusze, komornicy, lekarze i stomatolodzy, pielęgniarki i położne, aptekarze, lekarze weterynarii, rzecznicy patentowi, biegli rewidenci, doradcy podatkowi, sędziowie, kuratorzy sądowi, diagności laboratoryjni, psychologowie, architekci, inżynierowie budownictwa oraz architekci. Rola tych samorządów, coraz częściej podlegając ocenie opinii publicznej, budzi wiele kontrowersji, gdyż swoją rolę koncentrują na budowaniu silnych korporacji. Korporacje te w powszechnej opinii służą bardziej ochronie swoich branżowych interesów niż podwyższaniu standardów etycznych. Świadczy to o odmienności rozumienia tego zagadnienia przez społeczeństwo i ustawodawcę. Kodeks etyczny, którego potrzeba utworzenia jest przedmiotem niniejszej pracy, nie powinien mieć charakteru wstępu do tworzenia związku korporacyjnego. Jego celem powinno być upowszechnienie zasad etycznych w sektorze ochrony komercyjnej.

2. Różnice pomiędzy ochroną zapewnianą przez państwowe i samorządowe służby a ochroną komercyjną

a) Służby państwowe i samorządowe: Wojsko, Policja, Straż Graniczna, Straż Gminno - Miejska

„Społeczność, w której człowiek żyje przybiera różne formy organizacyjne. Najszerszą i stosunkowo najdoskonalszą jest dziś państwo. [...] Samo państwo musi być odpowiednio zorganizowane, a to jest wyznaczone przez ustrój polityczny i relatywny do niego podział władzy”⁶⁹ Władza ta, jak pisze cytowany Piotr Jaroszyński jest sprawowana przez państwowe służby odpowiedzialne między innymi za: obronność, bezpieczeństwo, ochronę granic itp. Na przykładzie tych najbardziej reprezentatywnych formacji zaprezentuję kilka cech wspólnych, które je odróżniają od sektora prywatnego.

⁶⁷ „Zawody zaufania publicznego w świadomości Polaków” Raport przygotowany dla Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa przez RESEARCH INTERNATIONAL PENTOR, Bydgoszcz 2008, s. 6.

⁶⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Ustawa z 04.04.1997 . Dz. U. nr 78, poz. 483, art. 17.1

⁶⁹ P. Jaroszyński, *Etyka, dramat życia moralnego*, Warszawa 1996, s.90.

Henryk Skorowski w pracy „*Moralność społeczna*” formacje takie jak wojsko czy Straż Graniczna uważa za „samodzielną, socjologiczną strukturę, która tworzy się na gruncie pozaprodukcyjnych funkcji społecznych. Działalność [ich] nie da się sprowadzić jedynie do tzw. usług społecznych.”⁷⁰ Społeczność funkcjonariuszy takich formacji jest samodzielną strukturą, która tworzy się na gruncie wykonywania najwyższych funkcji społecznych – służbie dobru fundamentalnemu jakim jest ojczyzna. Zbigniew Kępa komentując te słowa stwierdza, że mamy wystarczające racje, aby fakt bycia funkcjonariuszem (formacji państwowych) określić nie tylko jako zawód, czy też lepiej jako służbę, a nawet jako powołanie.⁷¹ Wyrazem tego jest pieczęć przysięgi i celebrowana przez wszystkie formacje przysięga. Rotę przysięgi szczegółowo określają ustawy. Są w nich pewne, wspólne sformułowania a mianowicie: służba Narodowi Polskiemu, obrona Ojczyzny nawet z narażeniem życia⁷², obrona honoru, stanie na straży Konstytucji, strzeżenie sztandaru⁷³. Prawidłowo rozumiana przysięga ma dla żołnierzy i funkcjonariuszy olbrzymie znaczenie. Ich praca, raczej służba nie opiera się na stosunku pracodawca – pracownik. Jest czymś więcej, gdyż składając przysięgę zobowiązują się do bezwzględnego wykonywania swych powinności i obowiązków. Oczywiście w obecnych czasach normą jest wynagrodzenie za pracę i służbę. Jednak w przypadku bezpośredniego zagrożenia Ojczyzny, destabilizacji państwa i jego finansów należy liczyć się z faktem, że sprawy finansowe zejść na dalszy plan, a żołnierze i funkcjonariusze dalej będą sprawować swoje funkcje będąc gotowym nawet na ofiarę z własnego życia. Dlatego też od wieków powodem do dumy była służba w wojsku.⁷⁴

Kolejną ważną cechą jest reprezentowanie państwa polskiego. Tyczy się to zarówno policjantów, strażników miejskich, leśnych, rybackich itp. prowadzących czynności wobec obywateli, jak i żołnierzy podczas misji wojskowych. Zarówno wobec sojuszników jak i mieszkańców kraju, w którym przyszło im prowadzić działania. Szczególna rola przypada tu Straży Granicznej, której funkcjonariusze są osobami pierwszego kontaktu z cudzoziemcami przekraczającymi granice polski. Zbigniew Kępa zwraca uwagę, że „funkcjonariusz winien mieć świadomość, że współobywatele na podstawie jego sposobu pełnienia służby i zachowania się wyrabiają sobie w pewnej mierze opinię o działalności instytucji państwowych.”⁷⁵

⁷⁰ H. Skorowski, *Moralność społeczna. Wybrane zagadnienia z etyki społecznej, gospodarczej i politycznej*, Warszawa 1996, s.106. [w] *Wybrane zagadnienia z etyki straży granicznej*, Red. Z. Kępa, Kętrzyn 1999, s. 17.

⁷¹ Z. Kępa, *Wybrane zagadnienia z etyki Straży Granicznej*, Kętrzyn 1999, s. 23.

⁷² *Ustawa o Straży Granicznej z 12 października 1990 (Dz. U. Nr 78 poz. 462 z późn. zm.)*

⁷³ *Ustawa z dnia 3.10.1992 o przysiędze wojskowej, Dz. U. 1992. 77 . 386.*

⁷⁴ P. Jaroszyński, *Etyka, dramat życia moralnego*, Lublin, s. 92-93.

⁷⁵ Z. Kępa, *Komentarz do etyki Straży Granicznej*, (tekst na prawach rękopisu), Kętrzyn 2001, s. 4

Bezstronność i ustawowa apolityczność jest kolejną cechą warunkującą prawidłową postawę nie tylko poszczególnych funkcjonariuszy, ale i całych formacji. Edmund Legowicz w ustawowym odpolitycznieniu pracy policji upatruje wielką wartość „ustawowe odpolitycznienie [...] pracy operacyjno - rozpoznawczej i dochodzeniowo - śledczej zapewnia możliwość realizacji najcenniejszych zasad procesowych i moralnych w wymiarze sprawiedliwości: obiektywizmu, bezstronności, tolerancji, autentycznego humanizmu.”⁷⁶ Formacje i struktury państwowe, aby mogły być skuteczne, bezwzględnie muszą być politycznie obojętne i nie angażować się w spory, programy, działania partii politycznych. Doświadczenia ostatnich lat wskazują, że nie jest to łatwe, a sytuacje uwikłania służb w walkę polityczną mają fatalne skutki dla społeczeństwa.

Bezstronność jest również niezmiernie ważna w bezpośrednich kontaktach funkcjonariusza z obywatelem. Na niej opiera się tolerancja dla wszystkich narodów, przekonań, światopoglądów oraz postaw za wyjątkiem tych zabronionych przez prawo.

Następną z zespołu cech charakterystycznych dla formacji państwowych jest lojalność służbowa. Jan Czerniakiewicz stawia ją na czele cech odróżniających społeczeństwo od zhierarchizowanej służby. Lojalność ta może nierzadko kolidować z moralnością powszechną. Warte jest podkreślenia, że zwierzchnik zawsze ponosi pełną prawną i moralną odpowiedzialność w granicach wyznaczonych mu przez obowiązki służbowe.⁷⁷

Również Edmund Legowicz charakteryzując policję jako formację zmilitaryzowaną zwraca uwagę na jej strukturę wewnętrzną. Ma ona charakter układu hierarchicznego, a sukces w jej pracy opiera się na pracach zespołowych. W układzie takim dla każdej mundurowej formacji oczywiste są nakazy takie jak: zdyscyplinowanie, posłuszeństwo, uszanowanie hierarchii.⁷⁸

Cechą charakterystyczną jest tu swoiste pojmowanie podległości służbowej i uszanowania hierarchii, która odzwierciedla się nie tylko w realizacji powierzonych zadań, ale w zewnętrznych oznakach szacunku dla przełożonych. Przykładem tego jest musztra, która w bardzo szczegółowy sposób określa oddawanie honorów przełożonemu poprzez salutowanie jak też poprzez przyjęcie odpowiednich postaw. Tym samym celom służą

⁷⁶ E. Legowicz, *Problemy moralne w pracy operacyjnej i dochodzeniowo – śledczej w policji* [w] „Wybrane zagadnienia etyki policji” pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997, s. 67.

⁷⁷ J. Czerniakiewicz, *Etyka policji. Próba zestawienia głównych problemów*. [w] „Wybrane zagadnienia etyki policji” pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997, s. 10-11.

⁷⁸ E. Legowicz, *Problemy moralne w pracy operacyjnej i dochodzeniowo – śledczej w policji* [w] „Wybrane zagadnienia etyki policji” pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997, s.69.

rozmaite regulaminy np. umundurowania, gdzie określa się pewne charakterystyczne elementy stroju odróżniające dowódcę.

Elementem wspólnym dla wszystkich służb jest fakt wypłacania wynagrodzenia przez państwo ze środków pochodzących z podatków obywateli. System ściągania należności fiskalnych finansuje cały aparat państwowy. Fakt ten warunkuje służebną rolę jaką służby te powinny spełniać w społeczeństwie. Tak więc obywatel płacąc podatki winien mieć świadomość, że żołnierz czy policjant tak jak każdy inny urzędnik jest pośrednio przez niego utrzymywany. Warto również przypominać o tym funkcjonariuszom państwowym, by odpowiednio widzieli swoją rolę, można nawet powiedzieć misję w społeczeństwie. Państwo w konstytucji zapewnia każdemu obywatelowi bezwarunkowo ochronę i opiekę i w tym właśnie celu powołuje niezbędne formacje.

W wymiarze praktycznym wyróżnia się tu pewien charakterystyczny akcent. Zwykły mieszkaniec naszego kraju ma bardzo skromne możliwości wpływania na powyższe służby, jeśli w jego mniemaniu działają one źle i niesprawiedliwie. Może to zrobić tylko za pośrednictwem przełożonych danej formacji lub na drodze sądowej. Obie też możliwości wymagają od obywatela olbrzymiej determinacji w udowodnieniu winy funkcjonariuszy. Należy jednak pamiętać, że plusem takiego stanu jest pewna niezależność formacji mundurowych.

b) Agencje ochrony jako prywatne firmy działające na rynku

Agencja ochrony, tak jak każda prywatna działalność gospodarcza ma na celu generowanie zysków dla swoich właścicieli. Dzieje się tak poprzez realizację pewnych, specyficznych usług. Polegają one na szeroko rozumianym zapewnieniu bezpieczeństwa poprzez między innymi ochronę fizyczną, konwojowanie wartości pieniężnych, ochronę osobistą czy instalację rozmaitych systemów alarmowych. Zadania te po części pokrywają się z obowiązkami służb państwowych np. policji, wojska, Żandarmerii Wojskowej itp.

Priorytetem jest jednak zapewnienie bezpieczeństwa w szczególności tym, którzy za to płacą. Zachodzi tu relacja kontrahent – usługodawca. Nawet, gdy owym kontrahentem jest MON, MSWiA, Ministerstwo Finansów, Ministerstwo Kultury lub pozostałe ministerstwa jest to tylko stosunek biznesowy. W odpowiedniej umowie precyzuje się zakres realizowanej usługi. Oczywiście umowa taka nie może być sprzeczna z obowiązującym prawem (w szczególności opiera się o Ustawę o zamówieniach publicznych oraz o Ustawę o ochronie osób i mienia). Sytuacja taka, jakże odmienna od tej dotyczącej formacji państwowych rodzi

konieczność umiejętnego zarządzania firmą, tak by zapewniony był stały dopływ klientów i zyski na odpowiednim poziomie. Wiąże się to z koniecznością utrzymania wysokiej jakości usług, gdyż ma to bezpośrednie przełożenie na finanse firmy. Klient podpisując umowę stawia konkretne wymagania, których niedotrzymanie skutkuje brakiem należności za usługę. W wymiarze praktycznym ochrona komercyjna w swoim zakresie działań może być dzięki temu dużo skuteczniejsza od państwowej.

Firmy z branży ochrony są elastyczne i płynnie dostosowują swój profil usług do potrzeb klienta. W przypadku formacji państwowych takie dostosowanie jest często niemożliwe lub wymaga zastosowania wielu skomplikowanych procedur (np. gdy zachodzi potrzeba utworzenia nowego komisariatu policji na nowo powstałym osiedlu). Zadania poszczególnych pracowników ochrony są każdorazowo uzależnione od umowy z kontrahentem co niesie pewne zagrożenia z punktu widzenia etyki np. możliwość zatrudnienia do działań niezgodnych z prawem (ochrona przedmiotów pochodzących z przestępstwa). Istnieje też możliwość zatrudnienia do działań wątpliwych etycznie np. podjęcie obserwacji kobiety w celu pozyskania informacji, które posłużą jej uwiedzeniu.

Pracownika ochrony łączy ze swoją firmą stosunek pracy. Wykonuje polecenia pracodawcy, a nie rozkazy dowódcy. Nawet w czasie działań szczególnie niebezpiecznych, związanych z dużym ryzykiem jak np. konwojowanie wartości narażonych na kradzież, gdzie nie można pozwolić sobie na niewykonanie polecenia, czy nawet na zwłokę w jego wykonaniu polecenie służbowe ma tylko wymiar praktyczny, użyteczny. Nie jest on obwarowany odwołaniem się do jakiś wyższych, nieokreślonych celów.

Podobnie jest z umundurowaniem. Mundury i ubiory specjalne nie służą określaniu tożsamości pracownika ochrony, nie zawierają tego jakże charakterystycznego dla formacji państwowych elementu, jakim jest godło państwowe. Noszenie jednolitego, specjalistycznego umundurowania ma cele praktyczne oprócz wygody i zapewnienia ochrony osobistej spełniają niebagatelną funkcję marketingową i reklamową budując pozytywny obraz firmy, co z kolei przekłada się na ilość zleceń.

Pracownicy ochrony nie korzystają z przywilejów służb mundurowych takich jak: prawo do wcześniejszej emerytury, dodatki służbowe itp., które są rekompensatą za co prawda świadome i dobrowolne, ale jednak ograniczenie wolności poza służbą. Pracownikom ochrony, jak również właścicielom firm wolno angażować się politycznie i otwarcie głosić swoje poglądy w tej kwestii. Jest to absolutnie neutralne w stosunku do wykonywanej usługi. Usługodawca ma pełną swobodę wybierania podmiotu, z którym chce współpracować i może kierować się swoimi subiektywnymi odczuciami. Wyboru takiego nie ma, gdy zachodzi

konieczność zwrócenia się o pomoc do np. policji – jest tylko jedna taka służba i musi być tak samo otwarta dla wszystkich.

Pracownikom ochrony przysługuje prawo do strajków, zrzeszania się, organizowania protestów i zajmowania stanowisk w tak sprawach dotyczących swojego środowiska, jak i w sprawach politycznych. Działalność tego rodzaju w formacjach państwowych jest obwarowana wieloma ograniczeniami.

Jest jeszcze jedna ważna cecha, która odróżnia sektor prywatny świadczenia usług bezpieczeństwa od państwowego, którą można określić jako skutki zawieszenia prawa do wykonywania zawodu. Praca tak specyficzna, jak ochrona osób i mienia, która określa pracownika ochrony jako jeden z elementów porządku prawnego wymaga praworządności oraz wystrzegania się wszystkich możliwości łamania prawa. Funkcjonariusze państwowi podobnie jak pracownicy ochrony w sytuacji oskarżenia o popełnienie przestępstwa umyślnego są zawieszani w czynnościach służbowych do wyjaśnienia tego oskarżenia. Różnica zasadnicza polega na tym, że mają oni pomimo tego ustawowo zagwarantowane środki do życia w postaci połowy wynagrodzenia natomiast pracownicy ochrony w takiej sytuacji tracą pracę i tym samym środki do życia. Oskarżenie nie jest jednoznaczne z przewinieniem i sytuacja taka wprowadza pewien dysonans.

Jako podsumowanie zacytuję Edmunda Legowicza, który mówi że „nieliczną grupę zawodów [...] określa się mianem służba, ma [ono] podwójne znaczenie i wymaga od przedstawicieli tych zawodów po pierwsze działalności na rzecz społeczeństwa, przychodzenia mu z pomocą [...], po drugie stałej dyspozycyjności służbowej, gotowości podjęcia czynności zawodowych w każdej chwili.”⁷⁹ Formacje państwowe, jak i komercyjne służby ochrony chronią wolności obywateli, zapewniają im bezpieczeństwo, strzegą od niebezpieczeństw i są pomocne w potrzebie. I jedne i drugie są finansowane przez obywateli państwa za pomocą obowiązkowych podatków, a prywatne na podstawie dobrowolnej umowy. Ta różnica w sposobie finansowania wpływa na zakres ochrony jaką zapewniają społeczeństwu te formacje. Państwo uzbraja i szkoli swoje służby do obrony ojczyzny, granic, zapobieganiu terroryzmowi itp. Ponadto funkcjonariusze ich mają środki, uprawnienia i instrumenty do schwytania i ukarania osób godzących w bezpieczeństwo.

Ochrona komercyjna, jak już wspomniałem jest elementem praworządności. Odpowiada po części za bezpieczeństwo obywateli w wycinku wyznaczonym przez prawo.

⁷⁹ E. Legowicz, *Problemy moralne w pracy operacyjnej i dochodzeniowo – śledczej w policji* [w] „Wybrane zagadnienia etyki policji” pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997, s.69.

Zadania przewidziane dla tego sektora obejmują nie tylko ochronę mienia prywatnego ale i państwowego: portów lotniczych, morskich, muzeów, jednostek wojskowych, urzędów i wielu innych. Nie jest to element tak obszerny, jak np. bezpieczeństwo militarne, ale za to jest elementem najbliższym człowiekowi na co dzień. Świadcząc usługi w zakresie ochrony spełnia ważną rolę opierając swoją działalność na zasadach wolnego rynku. Pracownicy ochrony mimo, iż nie związani przysięgą, poprzez swój profesjonalizm i rzetelność znacząco wpływają na stan bezpieczeństwa kraju. Służby państwowe strzegą bezpieczeństwa, bo tego wymaga od nich dobro ojczyzny. Służby ochrony komercyjnej przeciwdziałają zagrożeniom w stosunku do obywateli, by zapewnić im bezpieczne i wygodne życie.

3. Pokrewność zawodów policjanta i pracownika ochrony

Ochrona komercyjna w istocie swojego działania najbliższa jest pracy policji państwowej. Można nawet powiedzieć, że jeden z podstawowych elementów jej działań jest identyczny z zakresem usług, za który płaci się sektorowi prywatnemu w dziedzinie bezpieczeństwa. Mowa tu o ochronie osób i mienia przed wszelkimi zagrożeniami najczęściej o charakterze przestępczym: grabież, napad, rozbój itp. Postaram się przedstawić podobieństwa i różnice w pracy policjanta i pracownika ochrony w praktyce codziennych konkretnych działań.

a) Podobieństwa

Zarówno pracownik ochrony podczas obowiązków służbowych jak i policjant na służbie jest zobowiązany do podjęcia interwencji lub udzielania pomocy każdej osobie znajdującej się w niebezpieczeństwie. Powinien również zapobiegać i dążyć do powstrzymania wszystkich czynów mogących zagrozić bezpieczeństwu obywateli.

W przypadku, gdy dojdzie do czynu przestępczego przedstawiciele obu omawianych profesji podejmują czynności mające na celu ustalenie okoliczności zdarzenia . W równym stopniu dokonują wstępnej kwalifikacji czynu (np. poprzez stwierdzenie czy i jakie przestępstwo zostało popełnione). Niezmiernie ważne jest by w takiej chwili prawidłowo wskazać ofiarę i zapewnić jej odpowiednią pomoc. W praktyce (np. w czasie awantur domowych) nie zawsze jest to oczywiste i niejednokrotnie możliwe tylko dzięki właściwej ocenie moralnej. W sytuacjach tego typu zarówno policjanci, jak i pracownicy ochrony

doświadczają podobnych dylematów i polegają na intuicji, którą powinna wspomóc etyka oparta na odpowiednich fundamentach.

W stosunku do przestępców i sprawców wykroczeń pracownicy ochrony i policjanci działają w podobny sposób. Dążą do ujęcia osób łamiących prawo, by po zastosowaniu odpowiednich procedur trafili oni przed wymiar sprawiedliwości. Trzeba zaznaczyć, że żadna z wymienianych formacji nie zajmuje się wymierzaniem kary, a doprowadzeniem do jej wymierzenia. Nie tylko poprzez ujęcie bandytów, ale również poprzez zebranie (każda we właściwy dla siebie sposób) dowodów winy.

W tym celu zarówno policjanci, jak i pracownicy ochrony zostali wyposażeni w szeroką gamę środków przymusu, jak również w broń palną. Stosowanie ich jest w podobny sposób określone odrębnymi przepisami. Naczelną zasadą jest używanie ich, gdy inne sposoby na osiągnięcie zachowania zgodnego z prawem lub odparcie bezprawnego zamachu okażą się nieskuteczne, przy czym życie ludzkie we wszystkich regulacjach jest wskazane jako dobro najwyższe.⁸⁰

W czasie pozasłużbowym z dala od obowiązków zarówno policjant, jak i pracownik ochrony nie mogą zostać obojętni na łamanie prawa. Posiadając odpowiednie wykszolenie i przygotowanie w sytuacjach, w których istnieje konieczność ochrony życia, zdrowia czy mienia powinni podjąć stosowną interwencję, pomimo iż mają wtedy ograniczone środki i mniejsze uprawnienia. Pozostaje więc nadzieja, że do utrwalenia takiej postawy przyczynią się zasady etyczne, którymi powinni się kierować.

Kolejną cechą wspólną jest możliwość, a często nawet konieczność pozyskania w czasie pracy informacji dotyczących innych osób. Często są to informacje drażliwe, dotyczące spraw osobistych, takie których rozpowszechnianie wiązać się może z wyrządzeniem komuś krzywdy. Każdy funkcjonariusz czy pracownik ochrony jest bezwzględnie zobowiązany do zachowania tajemnicy nie tylko służbowej oraz państwowej dotyczącej podejmowanych działań, ale również do zachowania tajemnicy informacji pozyskanych w czasie pracy, a dotyczących osób postronnych. W tej kwestii fundamentalne są zasady etyczne, którymi powinni się posługiwać policjanci i pracownicy ochrony.

Sytuacją, gdzie bodaj najwięcej potrzeba odniesień do etyki jest chęć wręczenia korzyści majątkowej tzw. łapówki. Ochroniarze tak jak policjanci są najczęściej pierwszymi, którzy zatrzymują przestępcę czy sprawcę wykroczenia. Niestety rodzi to pokusę odstąpienia od dalszych czynności w zamian za oferowane korzyści.

⁸⁰ *Kodeks postępowania funkcjonariuszy porządku prawnego*, Rezolucja 34/169 zgromadzenia ONZ (1979). Tekst wg *Etyka zawodowa Straży Granicznej*, pod red. J. R. Szczerby, Kętrzyn 2000, s. 193.

Pracownicy ochrony pełniący funkcję, o których mówiłem na wstępie tego podrozdziału są zobowiązani do praworządności, rzetelności, profesjonalizmu i tak jak policjanci mają prawo w zamian oczekiwać od społeczeństwa szacunku za dobrze wykonaną pracę. Ustawodawca w związku z tym objął ochroną prawną należną funkcjonariuszom publicznym tę grupę pracowników ochrony, którzy chronią obiekty, obszary i wartości podlegające obowiązkowej ochronie.

b) Różnice

Najczęściej wskazywaną różnicą jest praca operacyjna i dochodzeniowo – śledcza w policji. Wiąże się to z faktem, że policja nie zajmuje się tylko ochroną doraźną, ale też ściganiem sprawców i zapobieganiem przestępstwom, w których wskazanie winnego nie jest takie oczywiste. Działalność ta polega na zbieraniu informacji w sposób niejawnny, a często nawet tajny. E. Legowicz wskazuje na „przesunięcie akcentu z zasady legalizmu na rzecz zasady celowości [...] Tajność policyjnych działań operacyjnych stawia nieraz pod znakiem zapytania zgodność z etyką ogólnie przyjętą. Ma to swoje uzasadnienie, gdy podjęcie jawnych czynności procesowych mogłoby narazić na utratę dobrej sławy osobę niewinną.⁸¹ Policja posiada uprawnienia do stosowania prowokacji, dezinformacji itp.

Kolejny zespół cech odróżniający policję od prywatnego sektora ochrony to szeroko pojęta działalność związana z analizą zagrożeń, terroru kryminalnego, jak i międzynarodowego terroryzmu. J. Czerniakiewicz widzi to następująco: „policja powinna sama prowadzić obserwacje w celu ustalenia kiedy pospolita przestępczość może zagrozić interesom państwa [...]. Trzeba zatem wymagać od niej dostatecznej wiedzy, która pozwoli nie tylko rejestrować sygnały zagrożeń lecz także oceniać sytuacje globalne np. przestępcze zachowanie wewnątrz państwa lub poza jego granicami.”⁸²

Należy jeszcze zauważyć pedagogizacyjną rolę policji przyczyniającą się do wzrostu świadomości społeczeństwa poprzez organizowanie różnych akcji edukacyjnych o bezpieczeństwie.

Kolejne różnice, które chciałem tu ukazać mają swe źródło w kompetencjach wynikających z zakresu obowiązków policjantów i pracowników ochrony. Jak wspomniałem policja nie tylko chroni, ale też ściga przestępców również przez działania operacyjne. Wiąże

⁸¹ J. Czerniakiewicz, *Etyka policji, próba zestawienia głównych problemów*, [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji*, Szczytno 1997, s. 13

⁸² E. Legowicz, *Problemy moralne w pracy operacyjnej i dochodzeniowo – śledczej w policji* [w] „*Wybrane zagadnienia etyki policji*” pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997, s.57.

się to z szerszym użyciem broni. W policji jest między innymi dopuszczone użycie tzw. pościgowe tzn. w celu zatrzymania przestępcy podczas, gdy w ochronie broni używa się do obrony zagrożonych osób i mienia. Podobnie rzecz się ma z aresztowaniem. Pracownik ochrony dokonuje ujęcia sprawcy na „gorącym uczynku”⁸³ lub dokonuje zatrzymania „obywatelskiego,”⁸⁴ natomiast policjant dokonuje „aresztowania procesowego,”⁸⁵ „zatrzymania prewencyjnego”⁸⁶ czy na przykład „zatrzymania do wytrzeźwienia.”⁸⁷

W rozdziale tym starałem się ukazać zawód pracownika ochrony w porównaniu do innych służb mundurowych, szczególnie w odniesieniu do policji. Poprzez zarysowanie różnic i podobieństw celem było wykazanie, iż zawód pracownika ochrony powinien aspirować do uzyskania statusu zawodu zaufania społecznego.

Żołnierze i funkcjonariusze wojska, policji, Straży Granicznej oraz służb ochrony są powołani do tego by chronić obywateli. Formacje państwowe opierają się na przysiędze, w której mowa o służbie Ojczyźnie i staniu na straży Konstytucji – jest to wyznacznik ich działań. Dla firmy z branży ochrony wyznacznikiem jest osiągnięcie celu finansowego poprzez realizację usług ochrony osób i mienia. Na poziomie formacji widzimy więc różnicę zarysowaną w profilu działania.

Różnice te zacierają się jednak na poziomie szeregowych funkcjonariuszy, ich codziennych zadań i podejmowanych działań. Również w codziennych kontaktach z obywatelami różnice te wydają się być raczej nikłe. W rozdziale tym szczególną rolę poświęciłem porównaniu pracy pracownika ochrony i policjanta. Obowiązki funkcjonariuszy podstawowego pionu policji, jakim jest prewencja są bardzo często identyczne z obowiązkami funkcjonariuszy służb ochrony w granicach chronionych obszarów i obiektów. Osoby poszkodowane czy zagrożone bezprawiem wzywając pomocy oczekują przede wszystkim skutecznej i profesjonalnej interwencji, która może być przeprowadzona zarówno przez służby ochrony jak przez policję, a jak pokazuje praktyka często wspólnie przez obie formacje. Członkowie obu tych formacji są jednakowo narażeni na stres, utratę zdrowia, a nawet życia podczas służby. Podobnie również czyhają na nich pułapki w postaci korupcji, możliwości nadużywania władzy, stosowania siły, którym mogą stawić czoła dzięki odpowiedniej postawie moralnej.

⁸³ Ustawa o ochronie osób i mienia z 22 sierpnia 1997r. (Dz.U. Nr 114 poz.740)

⁸⁴ Kodeks postępowania karnego art. 243 (Dz.U. z 4 sierpnia 1997 r).

⁸⁵ Tamże, art.244

⁸⁶ Ustawa o Policji z 6 kwietnia 1990 r. (Dz. U. Nr 30 poz. 179 z późn. zm.)

⁸⁷ Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, art. 40 z 26 października 1982r. (Dz.U. 2002 Nr147 poz. 1231 z późn. zm.)

Praktyka ukazuje jeszcze jedno zjawisko. Od prywatnej ochrony wymaga się przede wszystkim skuteczności. Od państwowej policji działań z zachowaniem wszelkich zasad również etycznych. Moim zdaniem, i to jest po części celem tej pracy należy podjąć kroki, które zmienią postrzeganie ochrony komercyjnej i jej roli w obecnym systemie prawnym. Wyjąwszy pion dochodzeniowo - śledczy, operacyjno – rozpoznawczy czy kryminalny w policji a zabezpieczenia technicznego oraz doradztwa w sprawach bezpieczeństwa w ochronie obowiązkowej tych formacji, cele i metody pracy uzupełniają się, pokrywają nawet. Państwo polskie powierzyło nawet temu prywatnemu sektorowi pewien element bezpieczeństwa kraju tj. ochronę ważnych obiektów militarnych czy dóbr kultury. Biorąc pod uwagę ten kontekst wydaje się uzasadnionym wniosek, że sektor prywatnej ochrony osób i mienia powinien posiadać wyodrębnioną etykę zawodową. Naturalnym jest, że służby państwowe mają swój etos, etykę zawodową, więc i służbom ochrony, skoro działają w podobny sposób taka etyka wydaje się potrzebna. Powinno się dążyć do przeniesienia akcentu ze skuteczności za wszelką cenę na skuteczność w ramach dobrych obyczajów, zgodnie z normami moralnymi i normami prawnymi.

W zawodzie pracownika ochrony występuje większość cech charakterystycznych dla zawodów zaufania społecznego takich jak: praworzędność, zachowanie tajemnicy służbowej i państwowej, wzajemne zaufanie. Cechy takie w połączeniu z zasadami etycznymi stosowanymi na co dzień nie tylko przez pracowników, ale i przez pracodawców pozwoliłyby na ubieganie się o status zawodu zaufania publicznego.

ROZDZIAŁ III

ZASADY ETYCZNE, KTÓRYCH ZASTOSOWANIE JEST KLUCZOWE W OCHRONIE OSÓB I MIENIA

1. ZASADY OGÓLNE

Pracownik ochrony w czasie podejmowania decyzji mających wpływ na jego postępowanie nie jest zawieszony w próżni. Na owych decyzjach znacząco ważą zasady etyczne, które go ukształtowały. Nie są one sztywnymi przepisami czy normami w sensie prawnym. Są moralnymi wskazówkami, które mają na celu jak najlepsze wypełnienie obowiązków wynikających z faktu bycia funkcjonariuszem publicznym, w tym przypadku pracownikiem ochrony. Oto kilka najważniejszych:

a) Zasada poszanowania godności człowieka

Godność człowieka jest najważniejszą i niepowtarzalną wartością każdej osoby ludzkiej. Pracownik ochrony powinien mieć świadomość, że wszyscy ludzie, z którymi spotyka się w czasie wykonywania obowiązków służbowych posiadają godność osobową. Jest ona przyrodzoną wartością wynikającą już z faktu samego urodzenia i wobec tego powinna być zawsze i bez żadnych wyjątków uszanowana.

Obecnie godność postrzegamy w trojaki sposób: jako wartość przysługującą każdemu bez wyjątku człowiekowi, jako szczególną właściwość jednostki ludzkiej oraz w znaczeniu godności osobistej lub osobowej. Na zaakcentowanie zasługuje fakt, iż godność osobowa jest niezbywalna i nie można jej utracić nawet na skutek popełnionego przestępstwa. Pojęcie godności osobistej zbliżone jest do pojęcia dobrego imienia i honoru osobistego. Można ją więc utracić ale też i pomnożyć.

Bezpośrednio z godności wypływają najcenniejsze prawa podlegające szczególnej ochronie, a mianowicie prawo do życia i prawo do wolności. Zaakcentowano to w pierwszym całościowym kodeksie praw człowieka tj. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ

z 1948 roku, której artykuł 1 brzmi: „Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej wolności i swych praw”⁸⁸

W tej kwestii warte jest odnotowania stanowisko Piotra Jaroszyńskiego, który mówi, że: „w życiu codziennym szanowanie czyjejs godności sprowadza się do szeregu gestów stanowiących część zdrowych obyczajów, jak podanie ręki czy [...] wymianie życzliwych słów.”⁸⁹ Pomimo, iż wydaje się to oczywiste warto o tym przypominać, gdyż przy dzisiejszym tempie życia „nie trudno o często nadrzędne traktowanie innych.”⁹⁰

b) Zasada poszanowania życia i zdrowia człowieka

Jest to kolejna fundamentalna zasada etyki i wynika wprost z zasady poszanowania godności. Życie i zdrowie ludzkie należy zawsze stawiać na czołowym miejscu. Każdy człowiek ma prawo do zachowania życia, zdrowia, nietykalności osobistej. Na prawa te powinniśmy spojrzeć z dwóch stron: po pierwsze jako prawo ogółu obywateli narażonych na bezprawny zamach, a po drugie na obowiązywanie tych praw nawet w stosunku do przestępcy, który dopuścił się czynu zabronionego.

Pracownik ochrony jest jednym z elementów systemu prawnego mającego na celu ochronę zdrowia i życia ludności. Ustawodawca wyposażył go w skuteczne instrumenty przeciwdziałania naruszeniom zasady poszanowania życia i zdrowia, od siły fizycznej poczynając na broni palnej skończywszy.⁹¹

System szkolenia służb ochrony jest nastawiony na rozpoznawanie i przeciwdziałanie takim zagrożeniom.

W tym miejscu konieczne jest położenie nacisku na rolę etyki. Znany autor publikacji o tematyce prawa w formacjach mundurowych, wykładowca Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie Edmund Legowicz stwierdza: „Moralnie i prawnie dopuszczone jest stosowanie przymusu fizycznego w przypadkach uzasadnionych i rozmiarach niezbędnych do osiągnięcia prawem przewidzianych celów. Niedopuszczalne jest i moralnie naganne przekraczanie tej granicy, nadużywanie przymusu, stosowanie go bez uzasadnionej potrzeby.”⁹²

⁸⁸ *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* uchwalona 10 grudnia 1948 roku przez trzecią Sesję Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Tekst wg: *Problemy etyki. Wybór tekstów* w opracowaniu S. Sarnowskiego i Fryckowskiego, Bydgoszcz 1993, s. 221 – 230.

⁸⁹ P. Jaroszyński, *Etyka dramat życia moralnego*, Warszawa 1996, s.89.

⁹⁰ Tamże, s. 89

⁹¹ *Ustawa o ochronie osób i mienia z dnia 22 sierpnia 1997 roku* (Dz.U. Nr 114, poz. 740).

⁹² E. Legowicz, *Problemy moralne w pracy operacyjnej i dochodzeniowo – śledczej policji* [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji*, pod red. J. Czerniakiewicza, rozdz. 5, s. 54.

Z kolei Tadeusz Kotarbiński akcentuje „regulę umiarkowanego karania”, gdyż i sprawca czynu zabronionego może potrzebować pomocy i opieki. Ponadto poleca „Oszczędzać ile się da tych, którzy znaleźli się po drugiej stronie barykady, ani jednego ciosu ponad [...] konieczność.”⁹³

W praktyce - celem pracownika ochrony używającego broni w celu odparcia ataku na siebie lub chronione osoby czy mienie, nie powinno być pozbawienie życia napastnika lecz właśnie ochrona życia czy powierzonych dóbr. Stanowczo należy wystrzegać się pokusy odwetu, zemsty czy chęci doraźnego ukarania przestępcy w ferworze walki.

c) Zasada znajomości i poszanowania prawa

Pracownik ochrony powinien pamiętać, że będąc funkcjonariuszem publicznym ma być stróżem praworządności i nigdy nie może podejmować czy też zaniechać działań umożliwiających komukolwiek łamanie prawa. Nie może tego czynić ani z motywu osobistej korzyści ale też z obawy czy lęku. Praworządność wynika z podporządkowania się prawu stanowionemu. Są to zarówno akty międzynarodowe (np. Kodeks Postępowania Funkcjonariuszy Porządku Prawnego z 1990 roku) jak i ustawy krajowe (np. Ustawa o ochronie osób i mienia).

Zdaniem Mieczysława Gogacza prawo stanowione jest potrzebne i wspomaga osiągnięcie dobra przez człowieka jeśli jest zgodne z prawem naturalnym, a tym samym z etyką. Natomiast, gdy w ukazanych celach pomijane jest dobro osób przestaje być prawem i nie obowiązuje.⁹⁴ Złamanie zasady znajomości i poszanowania prawa wydaje się być zamachem na podstawę ładu społecznego.

Znajomość prawodawstwa jest bezwzględnym obowiązkiem osób wykonujących zawody związane z ochroną osób i mienia. Postępowanie według reguł prawa zapobiega postępowaniom nieetycznym i pomaga chronić powierzone dobra. Pomimo, iż kodeksy pękają w szwach nie są w stanie przewidzieć każdej możliwej sytuacji. Istnieją pewne pułapki wynikające z tego, że pracownicy ochrony w swej pracy notorycznie stykają się z elementem przestępczym co niewątpliwie nie wpływa korzystnie na ich charakter. Podkreślić należy konieczność uświadamiania pracowników ochrony o ich roli w systemie prawnym i społecznym kraju.

⁹³ T. Kotarbiński, *Zagadnienia etyki niezależnej*, Warszawa 1949, s. 2.

⁹⁴ Por. M. Gogacz., *Wprowadzenie do etyki chronienia osób*, Warszawa 1995, s. 23.

d) Zasada uczciwości

Rola społeczna i oczekiwania wobec pracownika ochrony zobowiązują go do absolutnej uczciwości. Przejawia się ono we wszystkich płaszczyznach: w kontaktach ze zleceniodawcą, pracodawcą, współpracownikami a także – co nie dla wszystkich jest oczywiste – w kontaktach z konkurencją.

Mówiąc ogólnie uczciwość to swego rodzaju żądanie, aby wobec osób i powierzonych do ochrony dóbr zachowywać się z pełnym poczuciem opiekuńczości. Uczciwe wypełnianie obowiązków służbowych powinno wynikać z przyjętych na siebie zobowiązań w chwili podjęcia pracy. Pracownik ochrony winien być powszechnie postrzegany jako osoba godna zaufania. Jest prawdomówny. Postępuje zgodnie z prawem, na straży którego stoi jako funkcjonariusz publiczny oraz jako pracownik, któremu powierzono dobra. Sięganie po powierzone mienie to szczyt hańby etycznej i słuszne są tu przewidziane surowe sankcje karne.

Uczciwość wobec zleceniodawcy przejawia się w nie przyjmowaniu zleceń mogących powodować konflikt interesów, nie ujawnianiu informacji uzyskanych w trakcie zadań ochronnych oraz w szczerzej prezentacji możliwości sił i środków jakimi dysponuje firma ochronna. Na uwagę zasługuje tu konieczność wystrzegania się korupcji.

e) Zasada rzetelności i profesjonalizmu

Obok uczciwości rzetelność i profesjonalizm są podstawowymi cechami dobrze wykonanej usługi. Uwzględnić tu trzeba kilka warunków. Po pierwsze przygotować się do wykonania zlecenia nabywając niezbędną wiedzę poprzez rozpoznanie przedmiotowe i operacyjne. Po drugie zadbać o dobrą formę fizyczną i psychiczną niezbędną do wykonywania obowiązków, odpowiednie wyposażenie, uzbrojenie itp. Po trzecie dolożyć wszelkich starań, aby pracę swoją wykonywać najlepiej jak się potrafi.

Profesjonalizm wymaga dziś powszechnego już obowiązku, sporządzenia odpowiedniej dokumentacji, organizacji pracy i zarządzania sprawnie łączącego elementy zależności podległości służbowej oraz dyscyplinę z elastycznością prywatnej firmy.

W firmach zajmujących się ochroną osób i mienia kładzie się duży nacisk na rzetelność i profesjonalizm. W czasach wolnego rynku i dużej konkurencji zleceniodawca chce mieć za swoje pieniądze usługę najwyższej jakości. Jest to ciekawy aspekt tej branży, gdyż obywatel ma bezpośredni wpływ na jakość zapewnionego bezpieczeństwa, czego nie można

powiedzieć o bezpieczeństwie zapewnianym przez państwowe służby porządkowe, za działanie których obywatel bezpośrednio nie płaci.

W literaturze fachowej często przytaczany jest przykład prakseologii prof. Tadeusza Kotarbińskiego jako nauki o działaniu racjonalnym, która jest uważana za podstawę rzetelności w pracy.⁹⁵ Przedstawione reguły organizacji działań zwalczania błędów praktycznych i planowania działań warte są zastosowania w realizacji działań ochronnych.

f) Zasada lojalności

Lojalność jako zasada etyczna w odniesieniu do branży ochroniarskiej ma swój potrójny wymiar:

- Nakazuje być lojalnym wobec właściciela dóbr podlegających ochronie. Należy mu się pełna informacja o zagrożeniach bezpieczeństwa tych dóbr. Nie wskazane jest również przyjęcie zlecenia, które byłoby w konflikcie interesów z obecnie wykonywanym. Są tu jednak pewne ograniczenia. Zaangażowanie pracownika nie jest równoznaczne z tym, że klient kupił sumienie i uczciwość agenta ochrony. W przypadkach wątpliwych co do prawnej lub moralnej przejrzystości zlecenia lepiej z niego zrezygnować niż wykonując je narazić się na utratę zaufania i dobrego imienia.
- Obowiązuje też lojalność wobec pracodawcy. Nie wolno działać na szkodę interesów zatrudniającej firmy, przedstawiać jej w złym świetle, pozorować pracę, pracować u konkurencji bez powiadomienia przełożonych, ani przekazywać informacji niejawnych o firmie (również po ustaniu stosunku pracy).
- Lojalność ma wymiar także w odniesieniu do współzatrudnionych kolegów. Charakter pracy jest taki, że należy być pewnym, iż w kłopotach można polegać na partnerze, jego wytrwałości, męstwie i odpowiedzialności.

2. CECHY POŻĄDANE U PRACOWNIKA OCHRONY

Oprócz ogólnych zasad i cech charakteru z nich wynikających warto wspomnieć w tym rozdziale o innych cechach osobowości i charakteru, które są potrzebne w zawodach związanych z ochroną mienia. Są to:

⁹⁵ Por. T. Kotarbiński., *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1975, s. 23.

a) Chęć świadczenia pomocy wszystkim potrzebującym

W ochronie komercyjnej akcentuje się fakt wykonywania usługi polegającej na ochronie. Nie może to w praktyce przekładać się na to, że ochrony i pomocy mogą oczekiwać tylko ci, którzy za to pracownikowi ochrony zapłacą. Powinien on spieszyć z pomocą w miarę możliwości wszystkim potrzebującym mając jednak na uwadze prawidłowość wykonywanego zlecenia. Niezbędne jest tu doświadczenie i profesjonalizm. Specjalista w dziedzinie zagadnień organizacyjno prawnych ochrony osób i mienia Zbigniew Tomasz Nowicki w literaturze fachowej zwraca uwagę na przypadki celowego wprowadzenia w błąd pracownika ochrony przez pozorowanie sytuacji, gdzie koniecznym wydaje się udzielenie pomocy kosztem ochrony powierzonych dóbr.⁹⁶ Przykładem niech będzie choćby sfingowany wypadek drogowy na trasie przejazdu bankowozu z wartościami pieniężnymi. Chęć sprawdzenia czy są ofiary wymagające pomocy stoi w sprzeczności z instrukcją konwojową, która zabrania zatrzymywania i opuszczania pojazdu poza wyznaczonymi miejscami. Praktycznie każdego dnia w codziennej pracy agent ochrony styka się z różnymi, czasem trudnymi i złożonymi sytuacjami lub zdarzeniami. Są to trudne do rozstrzygnięcia dylematy i każdorazowo należy rozważać je we własnym sumieniu, by nie wyrobić sobie nawyku, który z góry odrzuca możliwość pomocy innym, zwłaszcza jeśli pomoc ta jest kwestionowana przez zarządzenia.

b) Dyskrecja

Znawca zagadnień etyki, formacji o charakterze policyjnym Zbigniew Kępa tak mówi o dyskrecji: „to umiejętność niewidzenia i niesłyszenia tego, co dla innych może się stać powodem do przykrości i komplikacji życiowych. [...] Naruszenie dyskrecji to nie tylko upowszechnienie spraw zasłyszanych, ale też zbytnia ciekawość, gonienie za sensacjami. „⁹⁷ Dyskrecja stwarza możliwość ułożenia kontaktów międzyludzkich z pominięciem niesnasek, zatargów i nieporozumień. Jest związana bardzo ściśle z regułami obowiązującymi w całym środowisku i wywiera wielki wpływ na atmosferę w kontaktach międzyludzkich. Umiejętność zachowania milczenia, ograniczenie gadulstwa i mówienia tylko tego, co może być pożyteczne zarówno dla siebie i dla innych odgrywa ogromną rolę. Sprawą podstawą jest zachowanie tajemnicy, zarówno służbowej jak i państwowej oraz powściągliwość

⁹⁶ Por .Z. T, Nowicki, *Ochrona osób i mienia. Podstawy organizacyjno prawne*, Toruń 1999,s.10.

⁹⁷ Z. Kępa (red), *Komentarz do zasad etyki funkcjonariusza Straży Granicznej*, tekst na prawach rękopisu.

w wyrażaniu komentarzy i opinii również poza pracą, mogących narazić na szwank dobre imię innych osób.

c) **Ofiarność i męstwo**

Osoba pracująca w służbie ochrony powinna mieć świadomość, że może wydarzyć się sytuacja, w której wystąpi konieczność postawienia dobra osób i dóbr chronionych ponad swoje osobiste dobra, nawet w niektórych okolicznościach ponad swoje życie. Powinna zdawać sobie sprawę z tego, że mogą zaistnieć sytuacje, w których będzie zobowiązana do wypełniania zadań pomimo czyhających zagrożeń. Lecz ofiarność to nie tylko gotowość oddania życia ale i determinacja i upór w walce z przestępczością. Właśnie upór i konsekwencja w działaniu odgrywają znaczącą rolę w zwalczaniu drobnej przestępczości i chuligaństwa, z którymi pracownik ochrony styka się najczęściej. Prawidłowe rozumienie męstwa jest tu ogromnie ważne. Andrzej Szostek pisze: „Męstwo [...] to cnota pomagająca osiągnąć tzw. „*dobro trudne*”. Wprawdzie żadne dobro nie jest „*łatwe*” [...] ale bywają sytuacje, gdy „*zwykły*” wysiłek nie wystarcza”⁹⁸ Ten niezwykły wysiłek to odwaga cywilna, o której pisze dalej oraz wytrwałość w ciągłej gotowości do przeciwstawienia się wybrykom przestępczym i chuligańskim.

d) **Szacunek do symboli narodowych i kulturowych**

Okazywanie szacunku symbolom narodowym świadczy o akceptacji siebie jako jednego z elementów bezpieczeństwa społecznego. Pracownik ochrony powinien szanować wartości kulturowe państwa, swój język (kultura słowa) oraz tradycje swojego narodu. Stosunek do tych wartości daje świadectwo o tym, czy dany człowiek identyfikuje się z tożsamością narodową. Podkreśla to Piotr Jaroszyński - „do rozumienia Ojczyzny człowiek musi dojrzeć przez znajomość kultury, jaką ona ze sobą niesie.”⁹⁹ Ojczyzna postrzegana w tym wypadku jako Państwo nieodłącznie kojarzy się z symbolami narodowymi takimi jak godło czy flaga. Okazywanie im szacunku przez pracowników ochrony jest niejako naturalne w pewnej kategorii obiektów chronionych, takich jak np. jednostki wojskowe. Obowiązkiem każdego Polaka, a szczególnie funkcjonariusza publicznego jakim jest pracownik ochrony jest bezwzględne przestrzeganie zasady poszanowania symboli narodowych, pomimo iż na

⁹⁸ A. Szostek, *Pogadanki z etyki*, Częstochowa 1993, s.161.

⁹⁹ P. Jaroszyński, *Etyka. Dramat życia moralnego*, Warszawa 1996, s.93.

mundurach formacji ochronnych nie ma godła państwowego tak jak to obserwujemy w formacjach państwowych.

e) Szczerość i prawdomówność

Cechy te powinny być dominujące w działaniach wszystkich ludzi. Szczerość jest podstawą, na której należy budować zaufanie do branży ochroniarskiej. Nie tylko zaufanie społeczne, mające oczywiście ogromny wpływ na postrzeganie środowiska, lecz ma to również znaczenie ekonomiczne. Zapewnienie bezpieczeństwa zwłaszcza w ochronie bezpośredniej czyli osobistej musi opierać się na całkowitym zaufaniu, czego podstawą są właśnie prawdomówność i szczerość w działaniu. W tak niejednokrotnie delikatnej materii jaką jest ochrona np. prywatności może rodzić się pokusa do konfabulacji i wyolbrzymiania czy wręcz kreacji pewnych zagrożeń w celu wymuszenia usługi. W przypadku zleceń, gdzie zagrożenia są trudno weryfikowalne bez absolutnego zaufania do firmy ochroniarskiej niemożliwe byłoby pozyskanie jakichkolwiek zleceń. Wszystkie praktyki opierające się na zakłamaniu prowadzą w krótszym lub dłuższym czasie do kompromitacji i ostracyzmu.

f) Bezstronność i obiektywizm

Cechy te pozwalają zachować zdrowy dystans i zdrowy rozsądek w chwili zetknięcia się z osobami uczestniczącymi w przestępstwie czy wykroczeniu. Szanując godność każdego człowieka pracownik ochrony winien zachować bezstronność wobec pochodzenia, stanu posiadania, stanowiska lub koligacji, przekonań światopoglądowych czy wyznaniowych. Bezwzględnie należy powstrzymać się od takich postaw, które mogłyby być odebrane jako postawy oparte na uprzedzeniach co do płci, narodowości, religii. Ofiarami przestępstwa bywają również osoby ze świata przestępczego i również mają prawo dochodzić swoich roszczeń na drodze prawnej. Ale tu właśnie potrzebny jest zdrowy obiektywizm, by nie doszło do przejawiania w sytuacjach spornych, gdzie poszkodowanym jest element przestępczy a sprawcą przeciętny obywatel. Znane są z mediów sprawy, gdzie bogaty i wpływowy gangster wymusza na organach ścigania od służb ochrony począwszy na prokuratorze skończywszy działania szkalujące zwykłych obywateli, którzy weszli mu w drogę.

g) Świadomość swojej wartości

Specyfika zawodu, na którą składają się takie elementy jak: umowa handlowa o świadczenie usług, ich specyficzny charakter, olbrzymie, niespotykane chyba nigdzie więcej zróżnicowanie w stawianych wymaganiach, jakości czy nawet zarobkach często powodują u pracowników ochrony poczucie niskiej wartości swojej pracy. To błąd, gdyż na bezpieczeństwo społeczeństwa nie wpływa tylko grupa tylko wyspecjalizowanych służb ochrony na lotniskach, w obiektach wojskowych w sądach czy w bankach, ale również od wszystkich tych, którzy na co dzień chronią przed przestępczością pospolitą. Sprawna i skuteczna ochrona marketu, parkingu czy osiedla w dużo większym stopniu zajmuje obywatela niż ochrona lotniska. Nie każdy bowiem lata samolotem, ale każdy może zostać okradziony w sklepie. Pamiętać należy że życie lub zdrowie można postradać nie tylko w spektakularnych akcjach przeciwko np., terrorystom, ale również podczas interwencji przeciwko pospolitym złodziejom czy chuliganom. Zbigniew Kępa twierdzi, że „funkcjonariusz, którego w służbę wpisane jest niebezpieczeństwo utraty zdrowia lub życia ma prawo oczekiwać szacunku i uznania ze strony społeczeństwa, które chroni.”¹⁰⁰

Nie sposób przecenić roli zasad etycznych w działalności służb ochrony jako swoistych drogowskazów moralności. Poszanowanie godności człowieka w zawodach pochodnych policji jest swego rodzaju sztuką wyższego rzędu, zarówno ze względu na ekstremalne warunki działania jak i na fakt obcowania z ludźmi nie zawsze zasługującymi na szacunek. Jest jednak nieodzowne by obrońca nie upodobnił się do przestępcy.¹⁰¹

Mając na uwadze poszanowanie życia i zdrowia człowieka wiedzieć należy, że ukradzione mienie można odzyskać, ale życia pracownika ochrony lub złodzieja utraconego w wyniku nieprawidłowego działania czy nieprzemysłanego oporu nie odzyska się nigdy.

Poszanowanie prawa jest priorytetem, gdyż moralności nie można oddzielić od praworządności.

„Pracować dla drugiego jak dla siebie samego” to najprostsze ujęcie zasady uczciwości. Profesjonalizm, rzetelność i lojalność zauważalne w trakcie działań ochronnych zapewnią środowisku ochroniarskiemu należyty prestiż i szacunek potencjalnych zleceniodawców.

¹⁰⁰ Z. Kępa (red), *Komentarz do zasad etyki straży granicznej*, Kętrzyn 2000, s.4

¹⁰¹ E. Legowicz, *Problemy moralne w pracy operacyjnej i dochodzeniowo – śledczej policji* [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji*, pod red. J. Czerniakiewicza, rozdz. 5, s. 59.

Aby pracownik ochrony sprostał stawianym przed nim zadaniom powinien posiadać pewien zespół cech. Zaliczyć do nich należy: chęć świadczenia pomocy, dyskrecję, ofiarność, męstwo, bezstronność, obiektywizm, prawdomówność i szczerłość, szacunek do symboli narodowych oraz świadomość swojej wartości.

W codziennej pracy nie zawsze należy się spodziewać utraty życia, ale zawsze należy być gotowym na zdecydowane działanie w celu zwalczania przestępczości. Wykształcenie tych cech jest ważne, gdyż zapewni odpowiednie miejsce dla człowieka postrzeganego jako osoba, a nie traktowanego przedmiotowo jako zleceniodawcę lub przestępcę.

ROZDZIAŁ IV

NORMY MORALNE I NORMY PRAWNE W FUNKCJONOWANIU PRACOWNIKÓW OCHRONY

Życie społeczne jest regulowane w mniejszym lub większym stopniu przez pewien zespół norm. Dotyczą one praktycznie rzecz biorąc każdej dziedziny i każdego aspektu życia. Znamy więc normy dotyczące np. uczciwej pracy, zachowań w stosunku do innych ludzi, rozwiązywania sporów i konfliktów a nawet tak prozaicznych czynności jak przemieszczania się, ubierania czy wreszcie normy postępowania w rodzinie.

Regulacje te wypływają zarówno z norm moralnych jak i z prawa stanowionego. Można odnieść mylące wrażenie, że jedno da się zredukować do drugiego. Tymczasem rzeczywistość jest zgoła inna. Prawo stanowione to system uporządkowanych, skodyfikowanych norm prawnych funkcjonujących tylko w kontekście prawa, moralność natomiast istnieje w każdym systemie organizacji społecznych zupełnie niezależnie od państwowości.

Pracownicy ochrony zanim przystąpią do wykonywania zawodu zobowiązani są poznać prawodawstwo w zakresie ochrony osób i mienia, elementy prawa karnego, cywilnego, kodeksu wykroczeń i kodeksu postępowania karnego. Znajomość tych zagadnień jest podstawą do wykonywania tej pracy. Natomiast znajomość norm etycznych, moralnych, religijnych i obyczajowych pozostawia się intuicji i wycuciu osób podejmujących pracę w tym zawodzie, bez konieczności pogłębiania tej wiedzy.

Specyficzna rola pracownika ochrony wynikająca między innymi z ciągłych kontaktów z ludźmi w sytuacjach konfliktowych, nie do końca możliwych do ujęcia w instrukcjach i regulaminach uwyrażnia konieczność znajomości powiązań i wzajemnych zależności norm moralnych, prawnych, etycznych czy naturalnych.

1. Pojęcia norm

a) Normy moralne

Podstawą, z której wypływają wszelkie normy moralne jest prawo naturalne. Pogląd ten jest często spotykany wśród filozofów realistycznych. Piotr Jaroszyński wskazuje na pewne

podstawowe inklinacje, które odpowiadają za każdą zmianę zachodzącą w naturze.¹⁰² Są to: „inklinacje do zachowania życia i [...] do jego przekazywania. To są te dwa motory napędzające cały ruch natury, wokół nich skoncentrowane są wszystkie czynności spełnianie przez zwierzęta czy rośliny.”¹⁰³ W człowieku oprócz tych dwóch dostrzegamy jeszcze trzecią inklinację „to niematerialna dusza organizująca ciało.”¹⁰⁴ Podczas, gdy cała natura „chcąc nie chcąc” podlega pewnym prawom, to człowiek musi odczytać najpierw prawa, które go dotyczą właśnie poprzez rozpoznanie tych inklinacji. U podstaw moralności leży więc prawo wynikające z natury człowieka tzn. prawo naturalne. Akcentowanie tego prawa jako fundamentu ma ogromne znaczenie dla moralności jak i wszelkiego prawa stanowionego.

Podczas podejmowania każdej decyzji, o jej zgodności lub niezgodności z prawem naturalnym orzeka sumienie, które możemy śmiało nazwać swoistym kompasem. W odpowiedzi na ujrane dobro, które domaga się realizacji pojawia się relacja powinności, obligująca nas do działania wszędzie tam, gdzie dobro nie jest spełnione lub jest zagrożone. Stąd Piotr Jaroszyński za naczelny nakaz moralny wyrastający z prawa moralnego powtarza za Tomaszem z Akwinu „dobro należy czynić a zła unikać. Pozostałe nakazy są tylko partykularyzacją tego nakazu pierwotnego”.¹⁰⁵

Podobnie w interpretacji prawa naturalnego zwanego tu „prawem wiecznym” idzie Andrzej Szostek. Przytacza Św. Tomasza z Akwinu, który prawa naturalne określa jako „uczestnictwo Bożego prawa w rozumnej naturze”.¹⁰⁶ Światem przyrody stwórca rządzi nakładając prawa, którym istoty nierozumne są z konieczności posłuszne. Ludzie podlegają temu prawu zgodnie z własną naturą tzn., że człowiek może i powinien je rozpoznać „w sobie” i wybrać je aktem swej decyzji. Autorem tego prawa jest Bóg, ale wiąże ono człowieka za pośrednictwem jego własnego rozumu. Oznacza to, że w tym co człowiek uznaje za dobre i słuszne „obecny jest głos i prawo samego stwórcy”. Andrzej Szostek zwraca uwagę na prasumienie jako oczywiste dla każdego przeświadczenie, że należy czynić dobro a unikać zła.¹⁰⁷

Szczególną rolę sumienia jako normy moralności zauważa Tadeusz Styczeń. Określa je jako moralną samoświadomość, gdyż ujmuje ona czyn zarówno na tle godności osoby jak i na tle przedmiotowej struktury osoby (tzn. że powinienem i co powinienem).¹⁰⁸ Kierowanie się

¹⁰² P. Jaroszyński, *Etyka dramat życia moralnego*, Warszawa 1996 s.107.

¹⁰³ Tamże, s. 108.

¹⁰⁴ Tamże, s. 108.

¹⁰⁵ Tamże, s. 113.

¹⁰⁶ A. Szostek, *Pogadanki z etyki*, Częstochowa 1993, s. 120.

¹⁰⁷ Tamże, s. 120.

¹⁰⁸ T. Styczeń, J. Merecki, *ABC etyki*, Lublin 2010, s. 45.

w postępowaniu własnym sumieniem jest dla człowieka jedynym sposobem kierowania sobą w stronę „prawdy o dobru”. Sposób działania zawsze w zgodzie z własnym sumieniem, rozumiany jako moralna powinność, wypływa z obowiązku działania zgodnie z obiektywną normą moralności.

Tadeusz Styczeń zwraca uwagę na fakt, iż sumienie jest jednak normą subiektywną. Informuje ono niezawodnie podmiot o złu lub dobru moralnym działania, ale już w kwestii słuszności moralnej działania nie wyklucza możliwości błędu. „Stąd działanie zgodne z sumieniem gwarantuje podmiotowi moralną dobroć działania i tym samym zabezpiecza go przed złem moralnym, lecz tylko w sposób domniemany zabezpiecza go przed działaniem moralnie niesłusznym”.¹⁰⁹ Koniecznym jest więc obowiązek swoistej kontroli sumienia, zarówno poprzez dążenie do głębszego poznania osoby ludzkiej (poprzez antropologię filozoficzną) lub też odwołując się do autorytetu. W przypadku etyki zawodowej pracownika ochrony rolę autorytetu może pełnić Kodeks Etyczny oparty na zdrowych zasadach etyki.

W etyce chronienia osób Mieczysław Gogacz wskazuje trzy normy moralności ujęte jako sprawności intelektu. Stanowią one kryteria lub normy rozpoznania i wyboru działań chroniących osoby. Są to: mądrość, kontemplacja i sumienie. Aby człowiek mógł być uznany za moralnego musi rozpoznać i posłużyć się właśnie działaniami chroniącymi. Mądrość pojmowana w etyce jako norma moralna jest wskazywaniem w osobach prawdy i dobra. Jest zarazem rozpoznawaniem jakie dobre skutki wywoła ta prawda rozumiana jako przyczyna.¹¹⁰ Rozpoznanie to polega na ciągłym identyfikowaniu przyczyn i skutków działań człowieka.

Kontemplacja to inny sposób poznawania, który uwyrażnia relacje osobowe i pomaga intelektowi w uwidocznieniu powiązań między prawdą a dobrem rozumianymi jako przyczyna i skutek.

Za wyjściową normę moralną Mieczysław Gogacz uważa sumienie. Jest ono otwarciem się woli na dobro. Wola nie jest jednak władzą poznawczą. Działa ona pod wpływem informacji podanej przez intelekt. Intelekt możliwościowy dobrze odbierze przejawy istnienia. Natomiast intelekt czynny jest w znacznej mierze pod wpływem zewnętrznym np. kultury. Na skutek tego może się zdarzyć, że intelekt czynny, który tworzy wiedzę utożsamia realne dobro z pojęciem dobra.¹¹¹ Sumienie nie skieruje nas wtedy do realnego dobra, a jedynie do tego co za dobro jest w danej kulturze uważane. W kontekście powyższego Mieczysław

¹⁰⁹ T. Styczeń, J. Merecki, *ABC etyki*, Lublin 2010, s. 47.

¹¹⁰ M. Gogacz, *Wprowadzenie do etyki chronienia osób*, Warszawa 1995, s. 11 – 13.

¹¹¹ Tamże, s. 14.

Gogacz również mówi o konieczności kształtowania sumienia. W procesie tym kluczową rolę odgrywa mądrość, gdyż pozwala ona rozpoznać w kulturze fałsz i zło.

Podsumowując należy stwierdzić, że w ujęciu filozofii realistycznej normy moralne wywodzą się bezpośrednio z „odwiecznego” prawa naturalnego, którego podstawowym nakazem jest czynienie dobra a unikanie zła. Dzięki tym sprawnościom możemy ciągle kształtować i ciągle uwrażliwiać sumienie w rozpoznawaniu realnego dobra. Rozpoznanie to nie zawsze jest łatwe i daje oczywiste wyniki, warto więc oprzeć się na pewnych sprawdzonych wzorcach zawartych np. w Kodeksie Etyki Zawodowej.

b) Normy prawne

Normy prawne rozumiane jako pewien system prawa państwowego składają się ze spisanych i ogłoszonych ustaw, rozporządzeń i uchwał. Jego twórcą jest człowiek. Prawo ma więc w przeciwieństwie do moralności charakter instytucjonalny. Nad jego egzekwowaniem czuwa wiele organizacji takich jak sądy, trybunały, prokuratura, policja jak również komercyjna ochrona osób i mienia. Często jest narzędziem uprawiania polityki.

Prawo dzielimy na:

- a) międzynarodowe – akty przyjęte przez ponadpaństwowe, międzynarodowe organizacje np. ONZ czy Rada Europy, które w swych treściach traktują ogólnie o prawach, wolnościach i swobodach obywatelskich jak i o szczegółowych kwestiach ekonomicznych, rolniczych itp.
- b) krajowe – tj. konstytucyjne, administracyjne, karne, finansowe, cywilne, handlowe, pracy i wiele innych.¹¹²

Norma prawna składa się z trzech podstawowych elementów: hipoteza – zakres i warunki stosowania tejże normy; dyspozycja - czyli zakazy i nakazy zawarte w tej normie oraz sankcja - czyli ujemna ocena zachowania i jej konsekwencje.

Sposób tworzenia aktów prawnych jest ściśle określony. Wszystkie akty są hierarchiczne i podporządkowane. Możliwe są zmiany w prawodawstwie ale im wyższa pozycja w hierarchii tym trudniej to uczynić. Prawo powinno być stabilne, dawać oparcie i poczucie pewności. Ważne jest, aby zapisy prawne mogły być zrozumiane przez laika, co nie jest obecnie często spotykane ze względu na wprowadzenie ściśle profesjonalnego języka – tzw. żargon prawny jest dla większości ludzi niezrozumiały. Dąży do ideału ale

¹¹² Por. A. Kojder, *Godność siłą prawa. Szkice socjologiczno prawne*, s. 207-224

bezsukutecznie.¹¹³ Z założenia powinno być niesprzezne ale jest to nieosiągalne ze względu na fakt, iż istnieje ogromna ilość podmiotów tworzących prawo: parlament, samorządy lokalne, gminy, urzędy. W praktyce oznacza to, że organy wydające np. rozporządzenia do ustaw nie są w stanie ustrzec się od błędów. Akty te są sprzezne i nawet wykluczają się wzajemnie.

Często obserwujemy, że luki prawne powstałe na skutek niedopatrzeń lub celowego działania są wykorzystywane w nieuczciwy sposób. Dotyczy to każdej dziedziny życia społecznego. Nie jest wolna od tej przypadłości branża ochrony np. agencja ochrony działająca jako Zakład Pracy Chronionej. Istnieje również możliwość uzyskania kwalifikacji zawodowych przez osoby niepełnosprawne i zatrudnienia ich na stanowiskach bezpośrednio związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa. Firmy wykorzystują takie sytuacje ze względu na fakt mniejszego obciążenia fiskalnego lub nawet wyłudzenia świadczeń należnych osobom niepełnosprawnym. Pomimo iż praktyki te są zgodne z prawem są w oczywisty sposób moralnie naganne.

Prawo stanowione przybierając swą skodyfikowaną postać powinno opierać się na sprawiedliwości. W zestawieniu tych dwóch norm: moralnej i prawnej uderzający jest fakt, iż tam gdzie normy te pochodzą od człowieka widzimy wiele niespójności, a wręcz sprzeżności. Sztuczne stosowanie się do prawodawstwa może powodować w tej sytuacji odwrócenie się od dobra bez żadnych konsekwencji.

c) Wpływ norm moralnych na normy prawne

W otaczającej nas rzeczywistości normy prawne są skazane na współistnienie z innymi rodzajami norm będących częścią składową jakiegoś pozaprawnego zbioru normatywnego. Warto więc poświęcić kilka zdań na temat ich wzajemnej zależności i cech charakterystycznych.

Andrzej Kojder wskazuje na następujące różnice w występowaniu norm prawnych i norm moralnych:

1. Normy prawne mają z reguły postać warunkową a moralne bezwarunkową;
2. Normy prawne powstają w wyniku określonego aktu stanowienia a normy moralne kształtują się w dłuższym okresie czasu;

¹¹³ Por. A. Kojder, *Godność siłą prawa. Szkice socjologiczno prawne*, s. 207-224

3. Normy moralne obowiązują adresatów bez względu na to, czy ci je akceptują, a znaczna część norm moralnych obowiązuje człowieka tylko wtedy, gdy je w swoim sumieniu zaakceptuje.
4. Przekroczenie norm prawnych zagraża pociągnięciem do odpowiedzialności karnej przewidzianej przepisami. Pogwałcenie normy moralnej najczęściej zagraża wyrzutami sumienia lub potępieniem ze strony opinii publicznej.¹¹⁴

Wzajemne relacje między normami prawnymi a moralnymi dzielimy na cztery zasadnicze rodzaje:

1. Regulacje zbieżne – nakazy, zakazy czy powinności płynące z szeroko pojętej moralności są tak samo brzmiące jak te wypływające z norm prawnych. Przykładem niech będą te przykazania z Dekalogu, których większość znajduje odzwierciedlenie w dzisiejszych kodeksach prawnych. Przepięstwa kryminalne, a więc morderstwo, rabunek, kradzież, gwałt, szantaż należą bezwzględnie do tej grupy, gdyż popełnienie każdego z tych czynów powoduje sankcje karne i jest przez większość ludzi bezwzględnie odczytywane jako moralne naganne.
2. Regulacje rozbieżne – zachodzą w sytuacji, gdy adresat prawa np. żołnierz czy strażnik graniczny otrzymuje od prawodawcy zupełnie różnie brzmiące polecenia co do sposobu postępowania niż wynikałoby to z nakazów etycznych. Przykładem niech będzie tu system prawny PRL-u, wedle którego żołnierze Ludowego Wojska Polskiego strzelali do bezbronnych robotników. Najbardziej jednak znanym na świecie przypadkiem ilustrującym takie regulacje jest prawodawstwo Trzeciej Rzeszy, pozwalające na politykę wyniszczenia narodów w imię ideologii. Niestety pomimo nauki płynącej z II wojny światowej w czasach nam bliskich tj. w czasach Niemieckiej Republiki Demokratycznej również funkcjonowało prawo nakazujące strzelać bez uprzedzenia do bezbronnych osób próbujących nielegalnie przekroczyć granicę niemiecko – niemiecką na Murze Berlińskim. W sytuacjach takich przedstawionych wyżej sprzeniewierzenie się prawu w imię etyki wymagało olbrzymiej odwagi, gdyż narażało na sankcje karne często nawet bardzo surowe z karą śmierci włącznie
3. Konflikt norm – następuje wtedy, gdy czyn moralnie negatywny nie jest zakazany przez prawo. Przykładem niech będzie cudzołóstwo jednoznacznie potępione zarówno w dekalogu, jak i przez normy społeczno obyczajowe. Z punktu widzenia

¹¹⁴ Por. A. Kojder, *Godność siłą prawa. Szkice socjologiczno prawne*, s. 207-224.

prawa stanowego jest obojętne, a nawet jest traktowane jako powód wystarczający do orzeczenia rozwodu. Prawo nie zabrania również zostawiania swojej rodziny w celach zarobkowych, jednak z punktu widzenia moralności nierozzerwalność rodziny jest ważniejsza niż gromadzenie dóbr. W takich przypadkach ze strony prawodawstwa nie nastąpi żadna sankcja. Osoby religijne spotkają się zaś z konsekwencjami płynącymi ze swej wiary (pokuta), a osoby o światopoglądzie świeckim mogą doświadczyć ostracyzmu społecznego.

4. Regulacje obojętne wobec siebie – występują, gdy jakaś sfera aktywności jednostki zostanie objęta regulacją prawną, a normy pozaprawne są wobec niej obojętne. Przykładem są wszelkie normy techniczne, przepisy administracyjne, chyba że ich nie przestrzeganie naraża kogoś na szkodę.

Najczęściej dyskutowane są sytuacje, gdy normy moralne stoją w konflikcie, czy wręcz w sprzeczności do prawa stanowionego. Dlatego też poświęćmy im nieco więcej uwagi.

Rządzący ulegają pokusie narzucania swoim podwładnym norm moralnych, z którymi się utożsamiają. Dzieje się tak we wszystkich totalitaryzmach. Systemy te wyrosły dzięki upowszechnieniu się pozytywizmu prawniczego, szczególnie w Niemczech. Zakłada on, że każda norma prawna wydana przez odpowiedni organ państwowy w odpowiedniej formie i w odpowiedni sposób jest częścią systemu prawa i jest normą bezwzględnie obowiązującą zupełnie nie biorąc pod uwagę norm moralnych, które łamie.

Jak zgubną i tragiczną a skutkach była ta teza przekonano się w czasach II wojny światowej. Znamiennym jest, że jej entuzjasta Gustav Radbruch potępił ją z całą stanowczością w 1946 roku ogłaszając tezę nazwaną później tzw. Formułą Radbrucha – *lex iniustissima non est lex* (prawo nieprawne nie jest prawem).¹¹⁵ Opierając się na tej formule Trybunał Norymberski skazywał nazistowskich zbrodniarzy, a w latach 90 – tych XX wieku orzekano w tzw. „procesie strzelców na murze”. Jest to wyraźny powód, że prawo ustanowione z pogwałceniem podstawowych zasad sprawiedliwości społecznej jest prawem złym i nie ma racji bytu. Mieczysław Krąpiec o Procesach Norymberskich mówi, że były „głośnym przyznaniem się ponadnarodowego sumienia ludzkości do jakiegoś ponadpaństwowego naturalnego prawa, zakazującego realizować zło nawet w imię interesów państwa.”¹¹⁶

¹¹⁵ G. Radbruch, *Ustawowe bezprawie i ponad ustawowe prawo* [w] *Zakres filozofii prawa* pod red. M. Szyszkowskiej, Białystok, s. 256.

¹¹⁶ Wypowiedź M. Krąpieca zacytowana [w] J. Salij, *Eseje tomistyczne*, Poznań 1995, s. 135.

Jacek Salij zwraca uwagę na fakt, że całkowite odrzucenia prawa stanowionego, które omija prawo naturalne może prowadzić do anarchii, która jest przyczyną rozpadu państw. W odniesieniu do pracownika ochrony jest to godne uwagi, gdyż jest on elementem pewnego państwowego systemu, który ma na celu zapewnienie bezpieczeństwa obywatelom.¹¹⁷

Jak zatem znaleźć odpowiednią drogę postępowania w sytuacji, gdy przyjdzie nam żyć w czasach nie respektowania prawa naturalnego, gdy stoi ono w sprzeczności z prawem stanowionym i celowo jest pomijane przez jego twórców. Otóż Jacek Salij przywołuje tu naukę Tomasza z Akwinu na temat prawa naturalnego w jego relacji do prawa stanowionego. Oto słowa Tomasza „prawo stanowione tylko w takim stopniu jest autentycznym prawem w jakim zakorzenione jest w prawie naturalnym, jeśli zaś w czymś kłóci się z prawem naturalnym, [w tym aspekcie] nie będzie już prawem, ale niszczeniem prawa.¹¹⁸ Aby zaś uniknąć anarchii trzeba mieć na uwadze: „Radykalnie nie wolno okazywać nieposłuszeństwa tylko prawom niegodziwym, żądającym od nas złamania bożych przykazań. Ale istnieją przecież takie niesprawiedliwe prawa, które nie uderzają w prawo Boże, ale w nasze uprawnione interesy. Rzecz jasna, wolno nam poddać się tym prawom, chociaż jako niesprawiedliwe nie obowiązują nas w sumieniu. Tu jednak Tomasz wskazuje na jeden znaczący wątek: wbrew sumieniu jesteśmy zobowiązani oddać się temu niesprawiedliwemu prawu, jeśli dobro wspólne więcej ucierpiałoby wskutek naszego nieposłuszeństwa niż, gdy odstąpimy od obrony naszego interesu.”¹¹⁹

Znajomość, rozróżnienie i odpowiednie wartościowanie norm moralnych, prawnych, etycznych, naturalnych jest podstawą wykonywania zawodu takiego jak zawód pracownika ochrony w poszanowaniu do chronienia relacji osobowych. Uświadomienie sobie, że prawo człowieka – prawodawcy nabiera moralnego znaczenia dopiero, gdy trafia na grunt natury jest dla członków formacji mundurowych bardzo ważne. Bez tego prawo przez niego wydane zawisłoby w powietrzu, a jego spełnienie sprowadzałoby się do wymuszenia siłą fizyczną. Byłby to koniec moralności w życiu społecznym.

Konstruując etykę zawodową należy mieć na uwadze, że pracownikami ochrony będą ludzie różnych wyznań i przekonań. Dlatego też ważne jest odwołanie się u jej podstawowych zasad nie tylko do wartości religijnych ale również do prawa naturalnego czy podstawowych

¹¹⁷ J. Salij, *Eseje tomistyczne*, Poznań, 1995, s. 136.

¹¹⁸ Myśl Św. Tomasza z Akwinu cytowana przez J. Salija w *Eseje tomistyczne*, Poznań, s.136

¹¹⁹ J. Salij, *Eseje tomistyczne*, Poznań, s. 136.

zasad sprawiedliwości społecznej. Gwarantuje to lepsze rozumienie doniosłości tych zagadnień przez ogół formacji.¹²⁰

2. Poszanowanie godności człowieka w kontekście użycia broni i środków przymusu bezpośredniego

Jak wspomniano w poprzednim podrozdziale godność jednostki ludzkiej jest jedną z najważniejszych wartości etycznych. Nie zdajemy sobie sprawy z istnienia godności do chwili kiedy zostanie w jakiś sposób zagrożona. We wszystkich formacjach paramilitarnych uświadomienie ich członkom istnienia godności osobowej ma ogromne znaczenie. Pracownik ochrony wykonujący usługę polegającą na zapewnieniu bezpieczeństwa, ze względu na charakter tej pracy często ma kontakt z osobami, które dopuściły się przestępstw lub wykroczeń, które są podejrzane o ich popełnienie, jak i z ich ofiarami. Każda z tych osób zasługuje na sprawiedliwe i godne traktowanie odpowiednio do jej roli w zdarzeniu.

Ustawa o ochronie osób i mienia daje pracownikowi ochrony instrumenty w celu zapewnienia wykonywania zadań w niej przewidzianych. Pracownik ochrony, będąc jednym z elementów zapewnienia bezpieczeństwa społeczeństwu ma moralne prawo stosowania środków przymusu, ale co należy z całą stanowczością podkreślić, tylko w wypadku absolutnej konieczności i tylko w granicach niezbędnych do wypełnienia swojego obowiązku.

Jest to szeroki wachlarz środków przymusu bezpośredniego: siła fizyczna w postaci chwytów obezwładniających, kajdanki, pałki wielofunkcyjne, psy obronne, paralizatory elektryczne, broń gazowa i ręczne miotacze gazu. W przypadku zaś zagrożenia życia ustawodawca przewidział użycie broni palnej.¹²¹

Wartość etyczna godności nie jest łatwo dostrzegalna. Zdaniem Andrzeja Szostka „wartości nie widzi się przecież jak [...] kształt rzeczy.”¹²² Aby możliwym było jej doznanie w jakiś sposób musimy uciec się do porównania „uznajemy coś za dobre lub złe, wartościowe lub bezwartościowe w oparciu o cechy, jakie dana rzecz ma oraz w oparciu o jakieś kryterium, w świetle którego pewne cechy okazują się dobre a inne złe.”¹²³

¹²⁰ Postulat ten zawarł Z. Kępa w rozważaniach na temat etyki zawodowej dla Straży Granicznej w *Wybrane zagadnienia etyki zawodowej Straży Granicznej*, Kętrzyn 2000.

¹²¹ *Ustawa o ochronie osób i mienia z dnia 22 sierpnia 1997 roku*, art. 38 pkt 2 Dz. U. Nr 114 poz. 740.

¹²² A. Szostek, *Pogadanki z etyki*, Częstochowa 1993, s. 90

¹²³ Tamże, s. 90.

Wymaga to pewnego wycucia i wrażliwości. Poprzez uświadomienie sobie, że dany człowiek ma rodzinę, że jest dla kogoś ważny, że kierują nim uczucia, że kocha, tęskni itp. łatwiej zrozumiemy, że nie jest rzeczą lub czymś nieokreślonym.

W codziennej praktyce najłatwiej jest dostrzec godność osobową ofiary. Jeśli została ona w widoczny sposób zagrożona poprzez np. pobicie, naruszenie nietykalności osobistej, zakłócenie miru domowego czy okradzenie w oczywisty sposób widać, że godność ucierpiała. Często pułapką jest niedostrzeżenie lub co gorsza nieprzyznawanie godności osobowej sprawcy przestępstwa, lub osoby o taki czyn podejrzanej. Bez wątplenia pracownikowi ochrony trudno jest dostrzec elementy człowieczeństwa lub równie łatwo o nich zapomnieć czy ich nie zauważyć u atakującego go napastnika.

Naturalną ludzką reakcją na doznaną agresję jest własna agresja skierowana w stronę atakującego. Złodziej stawiający czynny opór w trakcie zatrzymania może być postrzegany przez funkcjonariusza stereotypowo, czyli w większości przypadków zdecydowanie negatywnie. Pracownik ochrony dokonujący interwencji w postaci ujęcia złodzieja rzadko zastanawia się nad pobudkami kradzieży czy stawianego oporu. Choć kradzież jest bez wątplenia czynem moralnie nagannym, jednak przesłanki mogą być rozmaite np. skrajne ubóstwo, a tzw. czynny opór może być wywołany stresem i strachem.

O winie i karze będzie decydował sąd biorąc pod uwagę wszystkie przesłanki nieznanne w trakcie interwencji. Wyrobienie i kształtowanie u pracowników ochrony wrażliwości na obecność godności ludzkiej w każdym człowieku pozwoli w praktyce na działania bardziej rozważne i zarazem moralnie poprawne.

Przytoczyć w tym miejscu należy jeszcze przykład związany z trzecią kategorią osób biorących udział w zdarzeniach kryminalnych a mianowicie podejrzanych. Potraktowanie takiej osoby w sposób właściwy dla sprawcy bez dostatecznych przesłanek np. zakucie w kajdanki w sytuacji, gdy okaże się niewinną będzie naruszeniem jej dóbr osobistych i uchybieniem jej godności. Należy być świadomym, że w konsekwencji można spodziewać się wtedy sankcji karnych dla funkcjonariusza, który nadużył środków przymusu.

Etyka pracownika ochrony rozpatrywana pod kątem ich użycia opiera się na szeroko rozumianej zasadzie poszanowania życia, zdrowia i godności człowieka. Wydaje się to zgodne z intencją ustawodawcy, który określił dość szczegółowo zasady użycia broni palnej. Oprócz środków przymusu zezwala na jej użycie w przypadku zagrożenia zdrowia i życia pracownika ochrony lub innej osoby, w celu odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu, próby odebrania broni, nie zastosowania się przez napastnika do polecenia

porzucenia broni i innych niebezpiecznych narzędzi oraz w celu ochrony osób i konwojowanego mienia.¹²⁴

Pracownik ochrony winien zachować szczególną ostrożność przy używaniu broni palnej nawet w granicach wyznaczonych przez prawo. Nie wolno używać jej inaczej jak wobec poważnej groźby śmierci, zagrożenia zdrowia czy ciężkiego uszkodzenia ciała. Naczelną zasadą jest użycie broni tylko wtedy, gdy wszystkie inne środki zostały wyczerpane lub sytuacja nie pozwala ich użyć. Pewna intuicja etyczna pozwoli roztropnie ocenić potrzebę i zasadność zastosowania broni, ograniczając jej użycie do przypadków absolutnej konieczności. Podobne poglądy znajdziemy w przyjętych przez ONZ *Podstawowych zasadach użycia siły oraz broni palnej przez funkcjonariuszy porządku prawnego*, gdzie czytamy: „Funkcjonariusze porządku prawnego nie używają broni palnej w stosunku do osób z wyjątkiem samoobrony, bądź obrony innych przed poważną groźbą śmierci lub ciężkiego uszkodzenia ciała [...]. W każdym razie świadome użycie śmiertelnej broni może być podjęte jedynie wtedy, gdy jest to całkowicie nieuniknione w celu ochrony życia.”¹²⁵ Podobnie przewiduje *Kodeks Postępowania Funkcjonariuszy Porządku Prawnego* oraz w *Deklaracja o Policji* z 1979 roku.¹²⁶

Użycie środków przymusu bezpośredniego również jest obwarowane ustawowymi ograniczeniami. Oto niektóre z nich: wyłączenie zastosowania wobec kobiet w ciąży, osób w wieku do 13 lat, osób w podeszłym wieku i niepełnosprawnych. Z punktu widzenia normy prawnej co do środków przymusu, które mają wyrządzić największą szkodę na zdrowiu i życiu tj. broni palnej, pałki obronnej, pałki wielofunkcyjnej, paralizatorów elektrycznych ustawodawca przewidział następujące warunki użycia: bezprawny, bezpośredni zamach oraz określona precyzja celu tj. odstępianie od czynności niezgodnej z prawem.

Widzimy dość szczegółowe zasady i warunki używania środków przymusu w prawie międzynarodowym jak i krajowym. Niestety ustawodawcy nie są w stanie przewidzieć wszystkich sytuacji codziennej pracy. W każdym zdarzeniu występują odmienne przesłanki i okoliczności. Zauważa to autor licznych publikacji na ten temat Andrzej Kurczewski. Uważa, że słabością *Ustawy o ochronie osób i mienia* jest jej relatywizm. Wyrażony on jest np. w artykule 36 ust. 4. , który mówi, że środków przymusu należy użyć w sposób „możliwie

¹²⁴ Ustawa o ochronie osób i mienia z dnia 22 sierpnia 1997 roku, art. 36 pkt 5 Dz. U. Nr 114 poz. 740.

¹²⁵ Podstawowe zasady użycia siły oraz broni palnej przez funkcjonariuszy porządku prawnego, Rezolucja VIII Kongresu ONZ w sprawie zapobiegania przestępczości i postępowania z przestępcami z 1990 roku w: *Prawa Człowieka a Policja. Wybór dokumentów Rady Europy i ONZ*, Legionowo 1992, s. 74-85, Aneks, p. 9.

¹²⁶ Kodeks Postępowania Funkcjonariuszy Porządku Prawnego. Rezolucja 34/169 ONZ (1979 rok).

najmniej naruszający dobra osobiste.”¹²⁷ Zawiera on więc kategorię podlegającą subiektywnej ocenie zależnej od wielu czynników. Zdaniem Andrzeja Kurczewskiego w takich okazjach nie ma złotego środka i „uważa, że lepiej by się stało, gdyby ostrze prawa zostało przytępione przez normy moralne.”¹²⁸

W wymiarze praktycznym w czasie akcji obronnej za zgodność normy moralnej i normy prawnej uznamy sytuację, gdy pracownik ochrony zastosuje środki przymusu adekwatne do zagrożenia. Artykuł 38 ust. 3 mówi „Pracownik ochrony może stosować środki przymusu odpowiadające potrzebom wynikającym z istniejącej sytuacji i niezbędne do osiągnięcia podporządkowania się wezwaniem do określonego zachowania.”¹²⁹

W praktyce wygląda to niestety inaczej. Zdarza się, na przykład, że chwytły obezwładniające stosowane są w sposób, który nie tylko obezwładnia sprawcę, ale sprawia mu także ból. Dzieje się tak między innymi dlatego, że problematyka ta nie znajduje zrozumienia w niektórych opracowaniach, służących jako podręczniki do przeprowadzania szkoleń. Często prezentowana jest zasada, że działania tym lepsze im skuteczniejsze. Przedstawicielem tego poglądu jest Ryszard Radziejewski, który mówi: „w momencie ataku nie okazuj strachu [...] napastnika nie próbuj obezwładnić za pomocą skomplikowanych chwytów, trzymań itp. [...] uderz palcem w oko, kolanem w krocze najmocniej jak potrafisz, z pełną determinacją – to nie twoje oko. Nie patrz na skutki swojego działania chociażby były one tragiczne dla napastnika.”¹³⁰

Prezentowane poglądy są uznawane za dość kontrowersyjne nawet przez innych znawców tematu. Wojciech Woźniak zwraca uwagę na bardzo istotną kwestię. Bywają sytuacje, że zasady te są do przyjęcia, gdyż „inne reguły obowiązują napadniętą przez grupę podpitych chuliganów kobietę, a inne uzbrojonego pracownika ochrony. Pamiętać należy, że jest wyszkolony i przygotowany do takich sytuacji, ma większe uprawnienia niż inny członek społeczności. W związku z tym [...] spoczywa na nim większa odpowiedzialność.”¹³¹

„Andrzej Kurczewski podkreśla, że nie jest prawnym celem tych środków wyrządzenie komuś krzywdy, wzięcie odwetu, poniżanie kogoś itp. a jedynie uniemożliwienie spełnienia przestępczego zamiaru.”¹³² Cel użycia środka przymusu zostaje osiągnięty, gdy zagrożenie chronionych dóbr zostało oddalone. Stosując je przestrzegać należy jeszcze zasady

¹²⁷ Ustawa o ochronie osób i mienia z dnia 22 sierpnia 1997 roku, art. 36 ust. 4, Dz. U. Nr 114 poz. 740.

¹²⁸ A. Kurczewski, *Środki przymusu bezpośredniego*, Warszawa 1998, s. 26.

¹²⁹ Ustawa o ochronie osób i mienia z dnia 22 sierpnia 1997 roku, art. 38 ust. 3, Dz. U. Nr 114 poz. 740.

¹³⁰ R. Radziejewski, *Ochrona osób*, Warszawa 1997, s. 13.

¹³¹ W. Woźniak, *Etyka zawodowa pracownika ochrony w Vademecum pracownika ochrony*, Warszawa 1998, s. 104.

¹³² A. Kurczewski, *Środki przymusu bezpośredniego*, Warszawa 1998, s. 27.

proporcjonalności użytych środków oraz minimalizacji skutków ich użycia. Pracownik ochrony będąc zmuszonym je zastosować winien pamiętać o zasadzie humanitaryzmu i oszczędzić cierpienie osobom, wobec których podejmuje słuszne nawet działania. W przypadku zranienia takiej osoby, o co przecież bardzo łatwo w trakcie interwencji zobowiązany jest on natychmiast do udzielenia stosownej pomocy przedmedycznej.

3. Normy moralne w sytuacjach konfliktowych

Przy wykonywaniu tak specyficznych zadań jakie stoją przed pracownikiem ochrony dochodzi do sytuacji, w których każde rozwiązanie wydawać się będzie wyjściem złym. Takie konflikty sumienia, czyli konflikty norm moralnych i prawnych towarzyszą wszystkim ludziom. Nie mniej jednak w tej pracy ich rozstrzygnięcie wiąże się z dodatkową odpowiedzialnością.

Jest to widoczne na przykładzie szkolenia strzeleckiego grup specjalnych. Zaleca się tam tzw. „dubelt” tzn. oddanie dwóch strzałów w to samo miejsce. Jest to dążenie do skutecznego obezwładnienia przeciwnika z pełną świadomością, że ma on nikłe szanse na przeżycie.¹³³ Ten wzór postępowania na szkoleniach uzupełniających bywa polecany pracownikom ochrony jako skuteczny w zwalczaniu zagrożeń terrorystycznych. Terrorysta wykorzysta bowiem różnice w wyszkoleniu pomiędzy policjantem z grupy antyterrorystycznej a pracownikiem ochrony który jest szkolony do obrony a nie do likwidacji napastnika. Nie tylko pozbawi go życia, ale i zrealizuje przestępczy zamiar. Z drugiej strony czy można mieć pewność, że po np. zranieniu w nogę nie podda się i nie odstąpi od próby zamachu. Kalkulacja taka naraża jednak osoby chronione. Ryszard Radziejewski za moralne uważa takie użycie broni, które prowadzi do eliminacji przeciwnika poprzez celowanie np. w głowę i klatkę piersiową, gdyż moralnym obowiązkiem pracownika ochrony jest ochrona własnego i powierzonego jego pieczy życia. Z prawnego punktu widzenia jest to dyskusyjne.

Pracownika ochrony wyposażono w broń palną do obrony VIP-a. Z tego punktu widzenia słusznym jest skuteczny strzał śmiertelny do atakującego bandyty, by nie stwarzał zagrożenia. Oddając go pracownik ochrony wypełni swój obowiązek wobec kontrahenta, ale pozostaje dylemat moralny: czy miałem prawo pozbawiać człowieka życia lub zdrowia nie

¹³³ R. Radziejewski, *Ochrona osób*, Warszawa 1997, s. 13

dając mu szansę na wycofanie się z przestępczego zamiaru? Są to trudne dylematy etyczne, które dotyczą każdego kto nosi broń w celu ochrony innych.

Podobnie jest w sytuacji, gdy załoga konwoju zmechanizowanego przewożąca wartości pieniężne lub mienie znacznej wartości na trasie swego przejazdu zauważy wypadek drogowy. Według obowiązującego prawa każdy ma obowiązek udzielenia pomocy ofiarom wypadku zgodnie ze swoimi umiejętnościami. Również pracownicy ochrony w trakcie szkolenia opanowują zasady udzielenia pomocy przedmedycznej. Z drugiej strony często przestępcy wykorzystują ten fakt i doprowadzają do prowokacji w celu ułatwienia napadu. Co więc ma zrobić konwojent, któremu powierzono mienie znacznej wartości, gdy widzi cierpiącego człowieka, a instrukcja zabrania zatrzymywania się? Czy wystarczy wezwać służby ratunkowe, czy nie przybędą za późno itp.

Naczelną zasadą jest wybór wartości większej, a za największą wartość uznajemy zdrowie i życie ludzkie. Literatura przedmiotu podaje dla takich sytuacji sprzeczne interpretacje. Cóż więc pozostaje jeśli nie wierność zasadom etycznym i nakazom moralnym. Lepiej chyba odpowiadać za złamanie zasad bezpieczeństwa w konwojowaniu niż żyć ze świadomością, że moje postępowanie było nawet pośrednio powodem śmierci czy kalectwa.

Takich dylematów spotkać można więcej: czy przyjąć zlecenie ochrony osoby będącej w konflikcie z prawem w sytuacji zagrożenia jej życia, czy donieść na kolegę z pracy, który bierze łapówki, czy zawiadomić policję o czynie przestępczym popełnionym przez pracodawcę lub czy powiadomić policję w sytuacji gdy posiadziemy informacje, że chronione w dobrej wierze mienie pochodzi z przestępstwa.

Dla tych i podobnych dylematów nie ma prostych rozwiązań. Jedyną pomocą i swoistym drogowskazem jest wrażliwe i odpowiednio ukształtowane sumienie, które potrafi odróżnić realne dobro od zła. Obowiązkiem moralnym pracownika ochrony jest zdecydowana i skuteczna ochrona powierzonych dóbr. Ktoś kto chce te dobra naruszyć wchodzi w kolizję z prawem i musi liczyć się z tym, iż będą one chronione i napotka zdecydowany opór. Stanisław Kozdrowski twierdzi, że „prawo nie może umykać przed bezprawiem. Pracownik ochrony zajęty odpieraniem [...] zamachu na dobra chronione musi być wolny od rozstrzygnięcia dylematu, które normy [...] mają charakter nadrzędny - moralne czy prawne.”¹³⁴ Odpowiedź na to pytanie powinna być oczywista i nie pozostawiać wątpliwości.

¹³⁴ S. Kozdrowski, *Kurs na drugi stopień licencji w zakresie fizycznej ochrony osób i mienia. Etyka zawodowa pracownika ochrony, wybrane zagadnienia z ekonomii*, Słupsk, s.35.

Te kilka przedstawionych przykładów ilustruje jak ważne są zasady etyki zawodowej w branży ochroniarskiej, dzięki którym można dokonać trafnych wyborów w sytuacjach konfliktu norm.

Zakończenie

Niezaprzeczalnym faktem jest powstanie w naszym kraju dużej gałęzi gospodarki odpowiedzialnej za bezpieczeństwo państwa i obywateli, określanej jako sektor komercyjnej ochrony osób i mienia. To zwarte środowisko skupione wokół charakterystycznych własnych spraw boryka się z wieloma problemami. Jest to specyficzna praca, która opiera się na kontaktach międzyludzkich. Kontakty te mają miejsce często w sytuacjach ekstremalnych.

Efektów pracy tej formacji nie można scharakteryzować za pomocą wytworzonych dóbr materialnych. Tym efektem będzie natomiast niematerialne bezpieczeństwo opierające się na wartościach fundamentalnych.

Zawód pracownika ochrony posiada wiele wspólnych cech z formacjami państwowymi, które posiadają kodeksy etyczne. Należą do nich np. policja czy Straż Graniczna. Tam, gdzie zarysowują się różnice pomiędzy nimi a sektorem prywatnym zachodzi stosunek biznesowy w realizacji usługi, gdzie nieprzestrzeganie zasad etycznych doprowadzić może do fatalnych skutków. Służby ochrony będąc najbliżej obywatela podejmują wiele specyficznych zadań i są niejako zmuszone wkroczyć w sferę prywatności człowieka. Aby móc poruszać się wśród tych zagadnień nie czyniąc szkody innym konieczne jest stosowanie zasad moralnych we wzajemnym współzyciu. Wszystkie te argumenty przemawiają za tym, aby wyodrębnić zasady etyki zawodowej pracowników ochrony.

Tempo życia, wzrost zagrożenia przestępczością wzmagają chęć uzyskania jak największej skuteczności ochrony komercyjnej. Charakterystycznym jest, że skuteczność ta z punktu widzenia opinii publicznej – kontrahentów nie musi być oparta na zasadach moralności. Dopiero skuteczność uzyskana za wszelką cenę daje klientowi poczucie satysfakcji. Jak w takich warunkach nie zagubić i nie podeptać ogólnoludzkich wartości. W jaki sposób podczas interwencji uszanować godność osobistą człowieka widzianą nie tylko u ofiary, ale i u sprawcy. Jak pogodzić konieczność generowania maksymalnych zysków dla firmy z praworządnością, uczciwością i zawodową rzetelnością.

Odpowiedzi na te pytania można udzielić tylko w oparciu o zasady etyczne, ujęte pod kątem tego konkretnego zawodu. Zasady takie powinny opierać się na znajomości zagadnień nie tylko ogólnie etycznych, lecz również charakterystycznych dla przedstawicieli tej profesji.

Ciągły wymóg skuteczności tworzy w wymiarze praktycznym o wiele jeszcze groźniejsze pułapki. Najbardziej jaskrawym przykładem są tendencje pojawiające się np. w wyszkoleniu strzeleckim, gdzie skuteczną ochronę osób utożsamia się z eliminacją

atakującego napastnika. Ogranicza się w ten sposób rolę i znaczenie aparatu sądowego nie jako automatycznie i nieświadomie określając winę atakującego. W tym kontekście funkcjonowanie w środowisku zasad etycznych skutecznie zapobiegłoby takiemu rozumowaniu sytuując człowieka jako osobę i jej prawo do obrony.

Niejasne, niespójne prawo nie sprzyja ułatwieniu podejmowania decyzji w sytuacjach konfliktowych. Szczegółowe instrukcje rygorystycznie traktują każde odejście od zasady bezpieczeństwa dla dóbr powierzonych ochronie, niejako nie dostrzegając, że w sytuacji konieczności niesienia pomocy potrzebującym wartość życia czy zdrowia ludzkiego musi być traktowana nadrzędnie w stosunku do nich. Nie można zachować wrażliwości na krzywdę innych pomijając aspekt etyczny swoich działań.

Bywały już w historii przykłady żołnierzy, strażników czy funkcjonariuszy ślepo nauczonych słuchać rozkazów i regulaminów. Dość wygodną jest postawa przyjmująca, że w każdej sytuacji znaleźć można istniejący przepis, którego zastosowanie pozwoli wybrać najbardziej odpowiednie postępowanie. Doświadczenia ostatnich lat wskazują, że zastąpienie osądu moralnego literą prawa doprowadzić może nawet do praktyk zbrodniczych. Rządzący nazbyt często ulegali pokusie by utożsamić, a w efekcie zastąpić etykę paragrafami. Jeśli prawa stanowione nie wypływały z prawa naturalnego były rozbieżne z zasadami moralności. W sytuacji takiej brak wytycznych ze strony etyki zawodowej powoduje swoiste odwrócenie biegunów i funkcjonariusz zamiast roli służebnej w stosunku do społeczeństwa pełni rolę nadzorcy aparatu restrykcji. Jest to bardzo groźna sytuacja, której jedną z bezpośrednich przyczyn jest brak etycznych zasad postępowania, które zastąpiono prawodawstwem.

Można stwierdzić z dużym prawdopodobieństwem, że uświadomienie faktu istnienia prawa naturalnego oraz jego nadrzędności w stosunku do praw stanowionych u np. funkcjonariuszy MO strzelających do demonstrantów na pewno spowodowałyby u nich namysł nad celowością takiego ostrzału. Zabrakło w tamtym okresie wiedzy na temat moralności, etyki, powinności i odpowiedzialności za własne czyny.

Takie przykłady z praktyki przytoczone w tej pracy ilustrują, jak ważne jest oparcie etyki zawodowej na odpowiedniej podstawie etyki ogólnej. Oparcie na błędnych założeniach np. relatywizmie skutkuje zachowaniami niemoralnymi. Interesującym jest fakt, że od formacji państwowych obywatele wymagają działań zgodnych z prawem i zasadami etycznymi, a od ochrony komercyjnej żądają tylko skuteczności. Osiągnięcie tak rozumianej skuteczności może skutkować całkowitą swobodą postępowania obliczoną tylko na cel materialny. Mając na uwadze charakter pracy w branży ochrony, jej specyfikę i odniesienie wszystkich zadań do ludzi wydaje się, że najbardziej odpowiednią postawą dla etyki

zawodowej pracownika ochrony będzie etyka chronienia osób, która gwarantuje nakierowanie działań właśnie na dobro osób.

Celem tej pracy było wykazanie konieczności zbudowania kodeksu etycznego pracownika ochrony. Został on zrealizowany poprzez przedstawienie celów i zadań, które realizuje ochrona komercyjna oraz porównanie tego zawodu do formacji państwowych o podobnym profilu działania, gdzie funkcjonują już kodeksy etyczne. Dodatkowe przedstawienie problematyki współistnienia norm moralnych i prawnych jest tłem do uwyrażnienia dylematów etycznych często spotykanych w tej profesji.

Tematyka ta wymaga dalszego rozwinięcia w postaci utworzenia Kodeksu Etycznego Pracownika Ochrony. W pracy tej pominięto środowisko i zadania realizowane przez podmioty realizujące usługi detektywistyczne, które również wymagają regulacji etycznych.

Stworzenie Kodeksu Etycznego Pracownika Ochrony i wykorzystania go w codziennej pracy wpłynie korzystnie na całe środowisko między innymi poprzez podniesienie jakości świadczonych usług oraz poprawę bezpieczeństwa ogólnego. Spójne zasady etyki zawodowej będą pełnić rolę swoistego drogowskazu pozwalając kierować się zawsze w stronę dobra moralnego.

Bibliografia

1. Dominiowska A., *Etyka niezależna* [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji* pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.
2. Galicki Z., *Prawnomiędzynarodowe aspekty etyki Policji* [w] *Wybrane zagadnienia etyki Policji* pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.
3. Gogacz M., *Ku etyce chronienia osób. Wokół podstaw etyki*, Warszawa 1991.
4. Gogacz M., *Wprowadzenie do etyki chronienia osób*, Warszawa 1995.
5. Czerniakiewicz J. (red.), *Wybrane zagadnienia etyki policji*, Szczytno 1997
6. Czerniakiewicz J., *Etyka policji. Próba zestawienia głównych problemów*. [w] „*Wybrane zagadnienia etyki policji*” pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.
7. Czerniakiewicz J., *Problemy moralne współczesnych doktryn prawnych a działalność policji III Rzeczypospolitej* [w] *Wybrane zagadnienia etyki policji* pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.
8. Legowicz E., *Problemy moralne w pracy operacyjnej i dochodzeniowo – śledczej w policji*” [w] „*Wybrane zagadnienia etyki policji*” pod red. J. Czerniakiewicza, Szczytno 1997.
9. Jaroszyński P., *Etyka dramat życia moralnego*, Warszawa 1996.
10. Kępa Z, *Wybrane zagadnienia z etyki Straży Granicznej*, Kętrzyn 1999.
11. Kępa Z. (red), *Komentarz do zasad etyki funkcjonariusza straży granicznej*, tekst na prawch rękopisu. Kętrzyn 2000
12. *Kodeks Karny (Dz.U. 1997Nr 88 poz. 553.)*
13. *Kodeks postępowania funkcjonariuszy porządku prawnego*, Rezolucja 34/169 zgromadzenia ONZ (1979). Tekst wg *Etyka zawodowa Straży Granicznej*, pod red. J. R. Szczerby, Kętrzyn 2000.
14. Kojder A., *Godność siłą prawa. Szkice socjologiczno prawne*, Warszawa 2001
15. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku (Dz. U. nr 78 poz. 483.)
16. Kotarbiński T. , *Zagadnienia etyki niezależnej*, Warszawa 1949.
17. Kotarbiński T., *Medytacje o życiu godziwym*, Warszawa 1967.
18. Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław 1975.

19. Kozdrowski S., *Kurs na drugi stopień licencji w zakresie fizycznej ochrony osób i mienia. Etyka zawodowa pracownika ochrony* [w] *Wybrane zagadnienia z ekonomii*, Słupsk 2000.
20. Kurczewski A., *Środki przymusu bezpośredniego*, Warszawa 1998.
21. Lazari – Pawłowska Ija., *Etyka. Pisma wybrane* pod red. P. J. Smoczyńskiego, Wrocław 1992.
22. Nowicki Z. T., *Ochrona osób i mienia. Podstawy organizacyjno prawne*, Toruń 1999.
23. *Podstawowe zasady użycia siły oraz broni palnej przez funkcjonariuszy porządku prawnego, Rezolucja VIII Kongresu ONZ w sprawie zapobiegania przestępczości i postępowania z przestępcami z 1990 roku w: Prawa Człowieka a Policja. Wybór dokumentów Rady Europy i ONZ*, Legionowo 1992.
24. *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* uchwalona 10 grudnia 1948 roku przez trzecią Sesję Zgromadzenia Ogólnego ONZ. Tekst wg: *Problemy etyki. Wybór tekstów* w opracowaniu S. Sarnowskiego i Fryckowskiego, Bydgoszcz 1993.
25. *Prawa człowieka a Policja. Wybór dokumentów Rady Europy*, Legionowo 1992.
26. Radbruch G., *Ustawowe bezprawie i ponad ustawowe prawo* [w] *Zarys filozofii prawa* pod red. M. Szyszkowskiej, Białystok 1996.
27. Radziejewski R., *Ochrona osób*, Warszawa 1997.
28. *Rezolucja Rady Europy 690 p. 6*
29. Salij J., *Eseje tomistyczne*, Poznań, 1995.
30. Schrade U., *Etyka*, Warszawa 1992.
31. Skorowski H., *Moralność społeczna. Wybrane zagadnienia z etyki społecznej, gospodarczej i politycznej*, Warszawa 1996.
32. Stefański M., *Etyka zawodowa policjanta*, Słupsk 1996.
33. Sułek M., Świniarski S., *Etyka jako filozofia dobrego działania zawodowego*, Warszawa 2001.
34. Styczeń T., Merecki J., *ABC etyki*, Lublin 2010.
35. Symonides J., *Międzynarodowa ochrona praw człowieka*, Warszawa 1997.
36. Szostek A., *Pogadanki z etyki*, Częstochowa 1993.
37. *Ustawa o bezpieczeństwie imprez masowych z 22 sierpnia 1997 roku (Dz. U. nr 106, poz. 680)*
38. *Ustawa o dyscyplinie wojskowej oraz odpowiedzialności żołnierzy za przewinienia dyscyplinarne i za naruszenie honoru i godności żołnierskiej z dnia 21 maja 1963 roku (Dz. U. z 1992 roku nr 5 poz. 17)*

39. *Ustawa o ochronie osób i mienia z dnia 22 sierpnia 1997 roku (Dz. U. Nr 114, poz. 740).*
40. *Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 roku (Dz. U. Nr 30 poz. 179 z późn. zm.)*
41. *Ustawa o Służbie Więziennej z 26 kwietnia 1996 roku (Dz. U. Nr 61, poz. 283.)*
42. *Ustawa o Straży Granicznej z dnia 12 października 1990 roku (Dz. U. Nr 78, poz. 462 z późn. zm.)*
43. *Ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, (Dz. U. Nr.147, poz. 1231)*
44. *Ustawa z dnia 3.10.1992 o przysiędze wojskowej, Dz. U. 1992. 77 . 386.*
45. *Wołoszyn W., Antropologia a etyka zawodowa nauczyciela [w] Zagadnienia etyki zawodowej pod red. A. Andrzejuka, Warszawa 1998.*
46. *Woźniak W., Etyka zawodowa pracownika ochrony [w] Vademecum pracownika ochrony, Warszawa 2000*
47. *Zawody zaufania publicznego w świadomości Polaków, Raport przygotowany dla Polskiej Izby Inżynierów Budownictwa przez RESEARCH INTERNATIONAL PENTOR, Bydgoszcz 2008.*